



Гра не тільки для забави

Посібник для батьків

Розвивальні ігри
для дітей
від народження
до трьох років



Впроваджується:

KFW unicef





З НОВИМ РОКОМ!

Дивно, як швидко пролетіли перші роки життя малюка, і як багато він навчився робити за цей час. Рухи, спілкування, мова, пам'ять, кмітливість – все напрочуд якісно змінилося.

Природа знову і знову робить чудо, дозволяючи безпорадному немовляті стати активним, веселим, ласкавим і зацікавленим малюком. А дбайливі дорослі знову і знову допомагають природі. Адже кожен малюк **по-своєму** потребує допомоги.

Коли у маленької дитини важке хронічне захворювання або серйозна затримка розвитку, легко повірити в те, що вона не зможе ні в чому брати участь або навчитися чогось. Навчання новим навичкам відбувається повільно, іноді ситуація здається безнадійною. І батьки можуть страждати через свою дитину і думати, перш за все, про проблеми дитини.

Однак найважливіше, що всі повинні пам'ятати, – це те, що дитина (якими б не були труднощі в її розвитку!) – це, перш за все, дитина. І вона від природи прагне до життєвої активності та участі у всьому, що її оточує, до спілкування і контакту!

Кожен день батьків маленької дитини наповнений безліччю домашніх справ, але кожна справа може стати для дитини відкриттям і тренуванням, якщо внести в ці справи трохи гри! ГРИ НЕ тільки ДЛЯ ЗАБАВИ!

Благодійний фонд «Інститут раннього втручання».

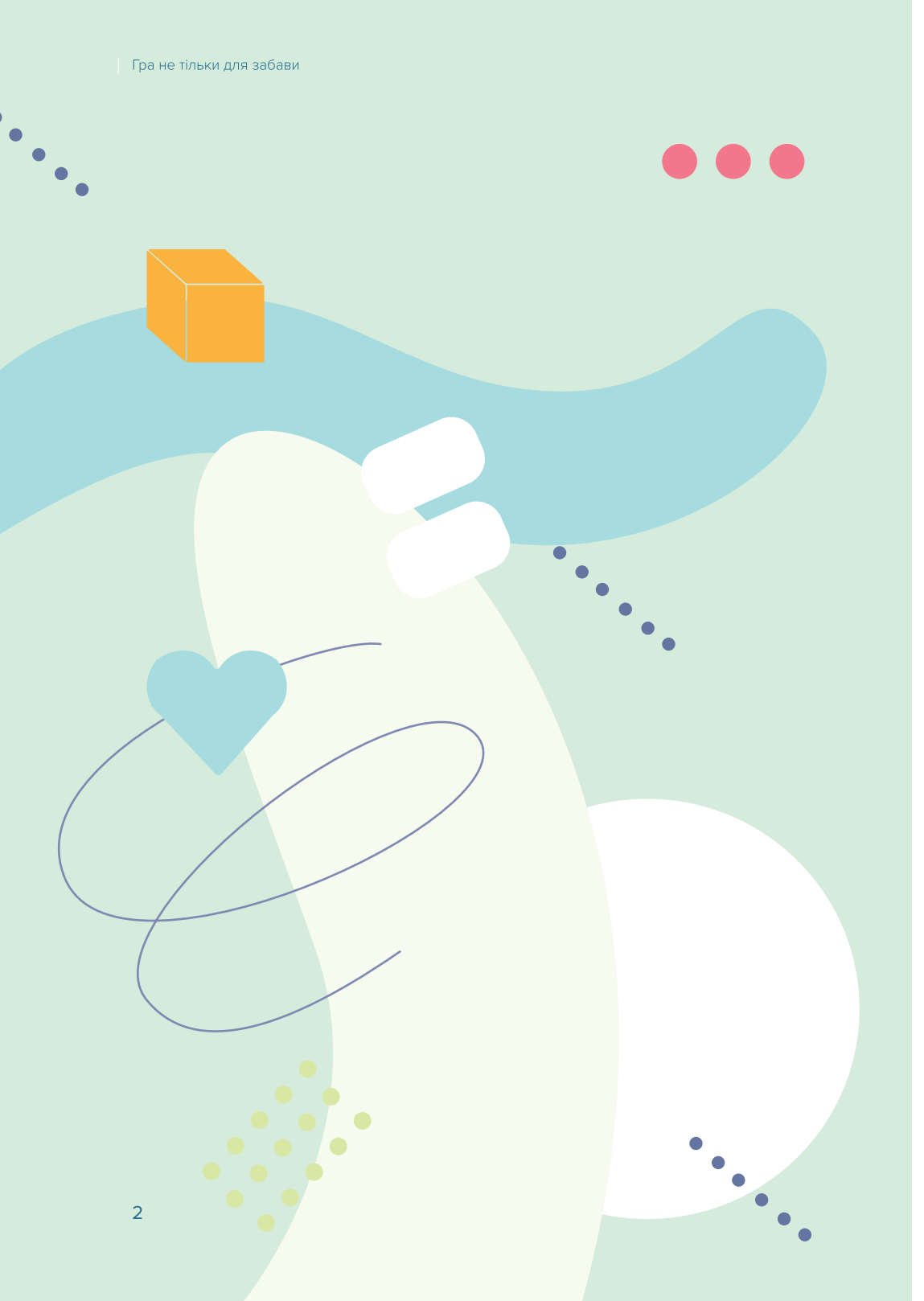
Текст: А. Кукуруза, А. Кравцова.

Цю публікацію створено за підтримки Уряду Німеччини через Німецький банк розвитку (KfW). Зміст матеріалу – це виключна відповідальність БФ «Інститут раннього втручання», і не може жодним чином сприйматися як такий, що відображає погляди Уряду Німеччини та ЮНІСЕФ.

Напечатайте что-то...

ЗМІСТ

3	Допомагати природі?
7	Від народження до 3 місяців
25	Від 4 до 6 місяців
41	Від 7 до 9 місяців
59	Від 10 до 12 місяців
77	Від року до двох
91	Від двох до трьох років
105	З новим роком!



ДОПОМАГАТИ ПРИРОДІ?

Як тільки дитина народжується, вона починає пізнавати світ. Це – завдання не з легких, враховуючи, що малюк не знає нічого ані про світ, ані про тих, хто народився раніше, ані про себе. Та й здатність набувати знання ще треба досягнути.

Природа наділяє малюків різними здібностями й можливостями пізнавати та досягати світ. Деяким дітям особливо потрібна підтримка і допомога, щоби розвиватися. Чому? Іноді тому, що ці діти хворіли відразу після народження. Іноді – бо народилися раніше терміну або зі складнощами під час пологів. Або ж вони мали порушення ще в утробі матері.

Існує три способи,
за допомогою яких дитина
здобуває знання:

спостереження

дослідження

спілкування

Аби реалізувати ці
способи, треба, щоби
було:

що спостерігати

що досліджувати

з ким спілкуватися

Якщо не виконувати ці 3 умови (наприклад, дитина лежить більшість часу одна в тихій напівтемній кімнаті, а на прогулянку її вивозять у закритому візку), то отримати знання – проблематично, а розвиток ускладнюється, незважаючи на старання природи.

Ці 3 умови можуть виявитися нездійсненними, якщо у малюка є проблеми з зором або слухом. Йому важко реагувати на брязкальце й картинку, якщо його ручки або ніжки слабкі або напружені, а мислення повільніше, ніж в нормотипових дітей, і він не встигає включитися у спілкування.

Може бути безліч причин, чому здається, що малюк не може, не хоче чи не потребує ані спостережень, ані досліджень, ані спілкування. Але в тому й полягає дивовижна сила природи:

кожна дитина прагне до розвитку, кожна дитина росте.

Підтримуючи розвиток малюка, ми надаємо йому радість від життя і радіємо самі, спостерігаючи, як він набирається сили, розвиває нові вміння і навички.



Що ж може зробити дорослий, аби допомогти малюкові спостерігати, досліджувати та спілкуватися?



Особливо, якщо йому, зважаючи на різні причини, важко спостерігати, не хочеться досліджувати і страшно спілкуватися?



ГРАТИ

Хоча така порада може здатися несерйозною і навіть дивною. Справа в тому, що саме гра забезпечує малюкові 3 умови природного розвитку. А для дітей з порушеннями гра стає не просто розвагою, не просто веселою і радісною забавою, а найважливішою, життєво важливою умовою для розвитку. В цьому й полягає ідея назви нашої книжки. Це – справді гра не тільки для забави.

Цією книжкою можуть скористатися також батьки дітей, що розвиваються нормотипово. Справа в тому (знову йдеться про диво природи), що ігри-вправи та ігри-розваги для всіх малюків – абсолютно однакові. Бо для всіх важливе вміння трясти брязкальце, грати в «ку-ку», будувати вежу з кубиків або збирати мозаїку.

Тільки одним малюкам це вдається легше і швидше, а іншим треба терпіння і допомога дорослих. А ще – час. Багато часу.

Не дивуйтеся, якщо, читаючи, в які ігри має грати дитина в тому чи іншому віці, ви зрозумієте, що вашому малюкові це поки не до снаги. Почніть з тих вправ, які вдаються малюкові, – і рухайтесь сторінками цієї книжки у своєму темпі. Ваша підтримка і розуміння особливостей вкрай важливі для малюка!

І ще: те, як дорослі сприймають свою дитину, має велике значення для того, які взаємини і почуття розвиваються між батьками й дітьми. Якщо батьки сприймають свою дитину як хронічно хвору, ненормальну, нездатну, вони часто відчуватимуть безпорадність, розчарування, почуття провини і брак натхнення, щоби спілкуватися з малюком. Тоді легко запевнити себе, що це все одно не допоможе.

Це – зрозуміла реакція. Адже коли ми намагаємося налагодити спілкування з дитиною, виходимо з того, як самі навчалися грати і спілкуватися, коли були дітьми. Зазвичай це добре допомагає. Але, коли можливості дитини не відповідають очікуванням дорослого, важко зрозуміти один одного. Розмова начебто відбувається на різних мовах. Але це не означає, що мама або тато щось роблять не так. Це тільки демонструє труднощі, що виникають, коли шлях розвитку дитини незвичайний.

Ігри також можуть бути основою для створення діалогу, можуть допомогти дитині осмислено сприймати маму, тата і все навколо. Ігри будуть змінюватися: від брязкальця – до «доньки-матері». І кожна гра – це етап у розвитку малюка, його досягнення, його перемога. Не завжди радість від цих перемог дається легко, і гра не завжди нам треба тільки для забави. Іноді гра – навчання, а іноді – навіть ліки.

І все ж ГРА – це ГРА! Це – здорово, весело і дуже корисно. Повірте, що ваша дитина може багато чому навчитися, незалежно від того, чи є у нього або у неї проблеми з розвитком, чи немає. Навчіть свого малюка радіти грі. І це полегшить йому завдання, як досягнути світу, спостерігати, досліджувати та спілкуватися.



ВІД НАРОДЖЕННЯ ДО 3 МІСЯЦІВ

З народження малюк розуміє міміку, інтонації і настрої дорослої людини. Дорослий його завжди цікавить, хоча іноді це непомітно, зважаючи на вираз обличчя малюка. Щоби відчувати себе комфортно та щасливо, немовляті недостатньо спілкуватися з близькими тільки «по-діловому»: коли йому змінюють пелюшки, купують або годують. Доглядаючи за дитиною, важливо дивитися їй в очі, усміхатися, розповідати про неї, себе та все навколо. Важливі не тільки слова, а й інтонація – ласкава і виразна.

Як розвивати прихильність до мами

Аби дитина правильно розвивалася, важливо, щоби розвивалася її прихильність до мами, тата, бабусі або няні. Від того, як формуються відносини прихильності у віці від 0 до 4-5 місяців, залежить подальший психоемоційний розвиток дитини, зокрема його здатність до самостійності й активних дій.

- Малюкові треба знати, що мама поруч, навіть якщо він її не бачить. Якщо мама зайнята, може наспівувати пісню чи розповідати, що робить, – щоби підтримувати контакт з дитиною. У віці 1-2 місяців дитина розрізнятиме, коли говорить або співає мама, а коли – інші члени сім'ї.

- Крім здатності відрізнати маму, бачачи або чуючи її, малюк впізнає її по запаху. Наприклад, по запаху парфумів. Поки дитина маленька, добре, якщо мама користуватиметься одними парфумами і не даватиме їх іншим.
-
- Якщо малюк неспокійний, бажано реагувати на це одразу. Спочатку спробуйте ласкаво з ним поговорити або заспівайте пісеньку, нахилившись близько, щоби він бачив ваше обличчя. Якщо це не допоможе, погладьте йому животик, грудку. Але якщо дитина чогось злякалася і плаче, треба негайно взяти її на руки, притиснути до себе, качати, щоби вона відчула себе захищеною. Така поведінка мами або тата особливо важлива для дитини з підвищеною збудливістю. Бо вона легше засмучується, частіше відчуває біль у животі, важче переносить коливання температури й різкі звуки.

У перші тижні дитина часто заплющує очі, коли смокче груди. Дорослішаючи, вона час від часу перериває смоктання для «розмови» з мамою. Вона дивиться мамі в очі, усміхається, може видавати звуки. Обов'язково використовуйте цей час для спілкування! Навіть якщо ви годуєте малюка з пляшечки, тримайте його на руках. Тепло дорослого та зручна поза заспокоюють дитину, вона отримує задоволення від їжі, а значить, поліпшується травлення.

Що потрібно знати про особливості встановлення контакту з дітьми з порушеннями розвитку

Зазвичай, щоби встановити контакт з маленькою дитиною, дорослий підходить ближче, говорить, киває головою, пробує спіймати її погляд або звернути на себе увагу. Коли контакт встановлено, можна почати грати. По тому, як дитина відповість: поглядом, усмішкою або звуками, мама і тато зрозуміють, що гра їй сподобалася, і вона хоче її повторити. Але якщо дорослий повторює гру, коли дитина голодна або хоче, щоб її взяли на руки, вона, швидше за все, заплаче. Тоді мама відразу зрозуміє, що дитина хоче чогось іншого. Втім, через проблеми розвитку дитини, можуть виникнути складнощі в контакті. Розглянемо їх, щоби в подальшому, граючи з дитиною, враховувати їх.

- Дітям з труднощами контролю за положенням тіла важко почати контакт і висловлювати свої почуття, бажання й потреби. Усе – через мимовільні рухи, скутість чи слабкість м'язів (наприклад, при ДЦП).

Контакт поглядами вкрай важливий для створення прихильності й обміну почуттями. Тому важливо замінити візуальні враження, які малюк отримав би в «нормальній» ситуації, звуками, словами і тілесним контактом. Усе – щоби дитина все ж навчалася впізнавати батьків, реагувати на їхнє піклування, починати контакт.

Як дитина, так і батьки повинні навчитися спілкуватися один з одним, використовуючи мову та тілесний контакт. Без зорового контакту, встановлення прихильності і діалогу це зазвичай займає більше часу. Діти з порушеннями зору можуть почати усміхатися і впізнавати батьків дещо пізніше.

- Дитина з порушеннями слуху не може реагувати на звуки чи голос батьків, і видаватиме менше звуків, ніж мала б. Слабкий слух або глухота також призводять до зниження мовних здібностей. Якщо слух і мовлення не замінити іншими засобами для обміну потребами, бажаннями і почуттями, це призведе до слабкої прихильності, зниженого взаємного контакту.

Також дитині важко буде виражати і розвивати самостійність. Тому важливо ще з початку використовувати зір й інші можливості, щоби могли розвиватися осмислений контакт, здібності до навчання, активність та участь у повсякденних сімейних справах.

Коли в маленької дитини важке хронічне захворювання або серйозна форма затримки розвитку, легко повірити в міф про те, що вона не зможе чогось навчитися і ні в чому брати участь. Оскільки навчання новим навичкам просувається повільно, іноді ситуація може здаватися безнадійною.

Це також може бути пов'язано з тим, що батьки зосереджені насамперед на труднощах дитини. Важливо, щоби батьки та інші люди, які доглядають за дітьми з порушеннями розвитку, зосереджувалися на досягненнях, позитивних сторонах та ресурсах дитини, а не на труднощах. Саме їх важливо використовувати в діалозі.

Зазвичай дітям з порушеннями розвитку треба значно більше інформації, щоб отримати враження. Наприклад, окрім інформації, яку отримують через зір і слух, треба додати інформацію з дотиків, смаку й запаху. Важливо, щоби мати чи батько враховували це, спілкуючись з дитиною.

Як гра допомагає розвитку активності, самостійності дитини та її участі в повсякденних справах

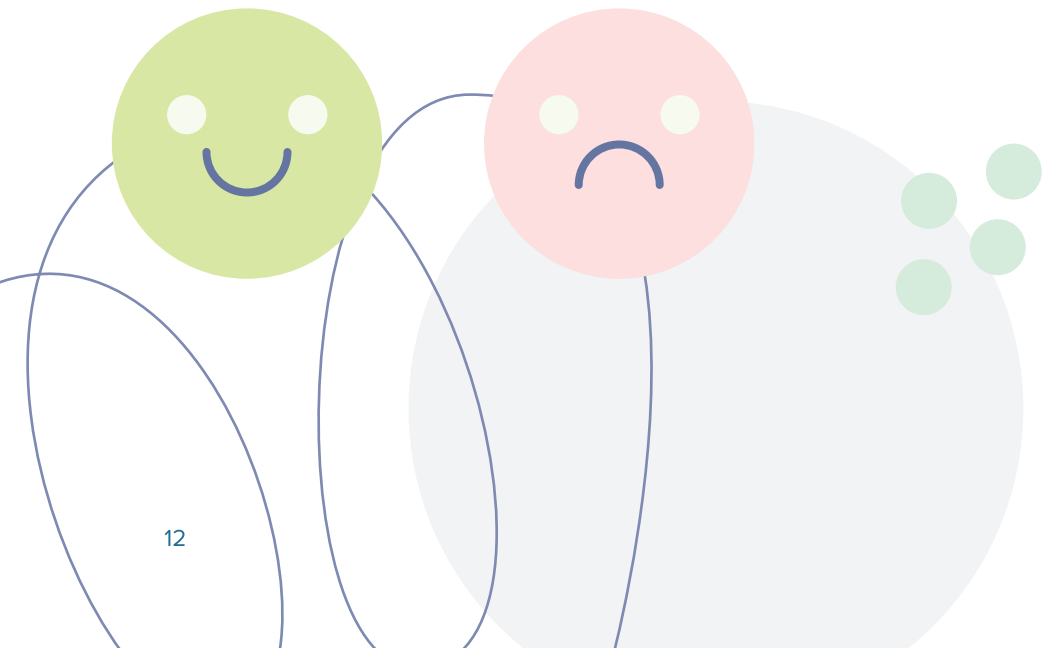
Щоби дитина не виросла розбещеною і пасивною людиною, граючи, вчіть її наполегливості та поважайте її активність. Граючи в гру, що захоплює малюка, спробуйте несподівано її припинити – малюк намагатиметься спонукати вас продовжувати гру. Відгукуйтеся на його активність!

Зверніть увагу, що треба навчити наполегливості малюків, чия пасивність пов'язана з порушеннями розвитку. Дітям з порушеннями зору, слуху, моторики, уваги потрібно трохи більше часу й активніші стимули, щоби зацікавити їх і пограти. Важливо пам'ятати не тільки про недоліки дитини, а й про те, що дітям з порушеннями треба такий самий досвід, аби навчитися чогось, як іншим дітям.

- У маленької дитини є здатність і прагнення наслідувати міміку дорослого. Нахиліться до дитини і зробіть смішну гримасу, наприклад, висуньте язика. Потім, усміхаючись, подивіться на дитину. Спонукайте її зробити те саме.

Навіть якщо вона не буде наслідувати вас, то з величезним інтересом спостерігатиме за вами. Відсуньтеся трохи вбік – щоби дитина не бачила вашого обличчя. Якщо вона почне вас шукати, продовжуйте грати далі. Іноді дитині важко за допомогою міміки й звуків повідомити дорослому, що вона хоче продовжити гру, особливо, якщо йдеться про дитину з інвалідністю. Дбайливо ловіть кожен порух малюка! Помах вій, рух губ, випускання слинки – все це може бути відповіддю, яку намагається дати дитина. Підтримуйте її в цьому!

- Піднесіть руки дитини до своїх губ, подмухайте на них, поцілуйте, порухайте пальчиками, примовляючи ніжні слова або приповідки, штибу «Сорока-ворона». Потім відверніться, поглядаючи на малюка. Якщо він почне активно рухати руками і ногами, видавати звуки, залучаючи вашу увагу, поверніться і знову почніть гру.
- Візьміть яскраву іграшку, що пищить при легкому натисканні. Прикладайте її до ручок, ніжок, грудки дитини, щоб іграшка пищала і лоскотала малюка. Потім різко заховайте іграшку за спиною. Якщо дитині цікаво, продовжуйте гру.
- Пограйте з малюком у «Козу рогату», наставляючи «ріжки» пальцями двох рук і повторюючи приказку щоразу, коли дитина буде цього просити, пожвавлюючись, агукаючи чи рухаючись.



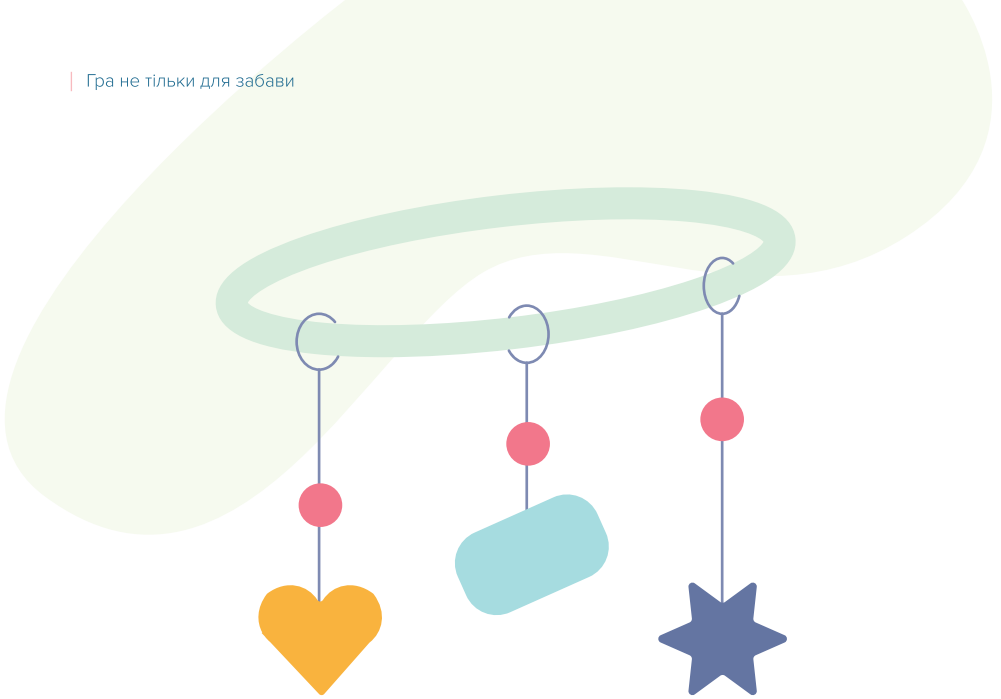
Як розвивати здатність до спостереження за навколишнім світом

Дитина народжується зі схильністю до спостереження. Для розвитку цієї здатності з раннього дитинства треба робити так, щоби навколишній світ був цікавий для дитини, приваблював її погляд і увагу.

- Підвісьте над ліжечком дитини мобіль або нескладну саморобну конструкцію (кільце з дірочками або звичайну вішалку для одягу – «плічки»), до якої можна прикріпити іграшки, стрічки, яскраві кульки та інші предмети.

Прив'язані предмети будуть недосяжними для дитини. Вона зможе дивитися на них, але не чіпати й брати в рот. Втім, спостереження – це важлива навичка для маленької дитини. Кожні 2-3 дні змінюйте хоча б один предмет.

- Підвісьте над ліжком коло, на одному боці якого намальоване веселе обличчя, а на іншому – сумне. Коло буде повертатись від руху повітря – малюк буде спостерігати за зміною емоцій на намальованій пичці. Ви можете намалювати декілька різних облич і змінювати їх час від часу.
- Підвішені високо іграшки можна на деякий час з'єднати стрічкою з ручкою або ніжкою дитини. Малюк дригає ручками-ніжками – іграшки рухаються. Дитина зверне увагу на зв'язок своїх рухів з рухом іграшок. Це принесе їй задоволення.



Ще цікавіше буде, якщо серед іграшок з'явиться ніжний дзвіночок. Втім, ця гра може бути надто емоційною для дитини. Спостерігайте за малюком, і якщо він надмірно збуджений (наприклад, часто здригається), гру не варто пропонувати.

- Так само можуть розважити і активізувати увагу повітряні кулі, особливо ті, що літають. Їх можна прив'язати до ручки дитини. І рухаючи її рукою, показати, як дитина змушує кульку рухатися.
- Малюк буде спокійніше спати, якщо над ліжком повісити різнокольорові стрічки, за якими, прокинувшись вночі, він зможе спостерігати за допомогою світла слабкого нічника й знову заснути. Зрозуміло, якщо він прокинувся не від голоду.

Як допомогти дитині вивчити своє тіло

- Дітям зазвичай подобається, коли їм дмухають на животики, цілують ручки й ніжки. Якщо це робити, наприклад, після купання чи під час сповивання, то малюк буде вчитися розуміти свої розміри та контури свого тіла.

Вивчення свого тіла важливе для малюка, бо він не уявляє ані своїх форм, ані розмірів. Одягаючи дитину, можна погладити її ручки й ніжки шматками тканини (шовку, вовни, хутра, оксамиту). Це розвиває тактильну чутливість. Зверніть увагу, який матеріал їй найбільше подобається і як змінюються уподобання.

Особливе значення має для дитини вивчення своїх рук. Управління рухами рук по відношенню до себе й інших предметів відбувається під контролем зору. Для подальшого розвитку дитини важливо допомогти їй навчитися керувати своїми руками.

- Коли дитина лежить на спині, покладіть свої пальці під її плечі і посуньте руки малюка вперед, аби вони торкнулися одна одної. Покачайте дитину в такому положенні, співаючи пісеньку.
- Піднесіть руки дитини до своїх губ, подмухайте на них, поцілуйте, примовляючи: *«Я цілую праву ручку. Я цілую ліву ручку»*. Потріть руки малюка одна об одну. Тримайте руки, щоби малюк їх бачив.

- Зав'яжіть на пальчики дитини яскраві стрічки. Або одягніть на ручку яскраву шкарпетку. Допоможіть малюкові другою рукою торкнутися до стрічки або шкарпетки. Якщо дитина надмірно збудлива, важливо припинити гру, коли вона почне втомлюватися від цієї забави, щоби не провокувати перезбудження.
-
- Візьміть гумову іграшку-пискавку. Покладіть її на груди малюка. З'єднайте на ній ручки дитини. Ймовірно, дитина буде намагатися схопити іграшку. Ця вправа може бути важкою для дитини з підвищеним тонусом в м'язах рук. Однак, якщо перед її виконанням потрусити руками малюка, начебто стряхуючи напругу, йому буде легше дотягнутися до іграшки.
-



Як показати дитині важливість спілкування і підготувати його до оволодіння мовою

Дитина з народження наділена здатністю спілкуватися з дорослими. Вона, як і всі ми, використовує для цього погляди, усмішку, звуки й міміку. Якщо мама не відповідає на спроби дитини встановити контакт, це відображається на розвитку спілкування і мовлення дитини. Як і надто велика активність мами, коли вона не чекає реакції дитини. Спробуйте знайти межу і надати дитині максимальну можливість брати активну участь в спілкуванні.

Іноді мамі буває важко почати спілкуватися з малюком через те, що через свої порушення малюк використовує незрозумілі рухи й міміку. Наприклад, дитина з порушеннями зору у відповідь на мамине звертання може повернутися до неї НЕ обличчям, а вушком. А мамі може здатися, що вона відвернулася від неї! І вона піде, вважаючи, що малюк не хоче спілкуватися. Але ж він дуже хотів почути маму і повернувся до неї! Просто зробив це незвично для мами – і контакт, на жаль, не відбувся. Тому важливо знайти спосіб спілкування, розмови, діалогу, який буде зручний саме для вашого малюка.

- Користуйтеся будь-якою можливістю, щоби спілкуватися з дитиною. Робіть це, коли змінюєте пелюшки, перед купанням, після годування і коли гуляєте. Коли ви встановили контакт поглядів і обмінялися усмішками, спробуйте почати «розмову».

Вимовте голосні «а» або «е» з підкресленою інтонацією, дивлячись дитині в очі. Потім помовчіть і жестом або кивком голови запросіть дитину відповісти вам. Якщо вона вимовить якийсь звук, постарайтеся найточніше повторити його – і знову чекайте запрошення дитини продовжити «розмову».

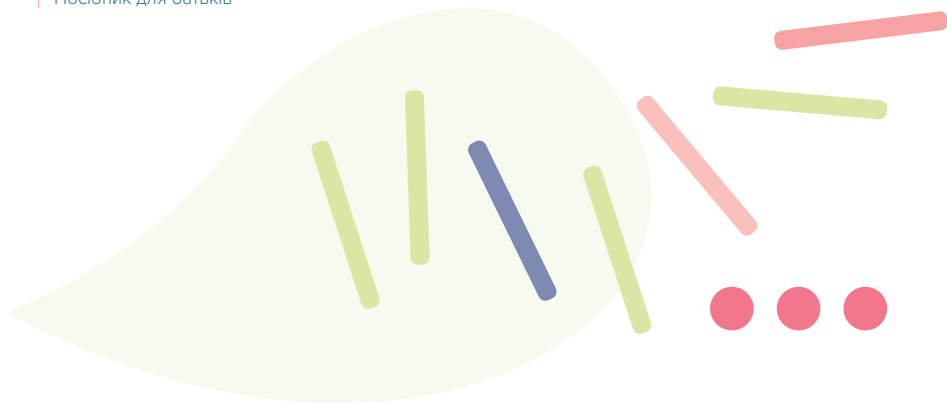
- Якщо почуєте, що дитина лепече, лежачи одна в ліжечку, підійдіть до неї, нахиліться, усміхніться, встановіть контакт поглядами – і почніть її наслідувати. Коли малюк помітить, що його гуління привертає увагу дорослого, він почне більше «гулити».

- Наслідуючи звуки, що вимовляє дитина, намагайтеся стати так, щоби малюк добре бачив, як рухаються ваші губи. Це допомагає зрозуміти, як звучить і як «виглядає» звук, що ви вимовляєте. Надалі малюкові буде легше наслідувати ваш голос і, таким чином, вчитися говорити.

- Якщо малюк погано бачить, користуйтеся яскравим макіяжем, виділяючи губи й очі, щоби малюк зміг їх розгледіти. Навіть якщо дитина має хороший зір, їй буде дуже цікаво розглядати, як рухаються мамині губи, коли вона усміхається чи говорить. Яскравість губ додасть яскравості відчуттів. Водночас, звичайно, зовсім не обов'язково, щоби мама, яка не любить яскравого макіяжу, ходила постійно нафарбована. Йдеться просто про гру.

- Один з мотивів розвивати мовлення – усвідомлення, що за допомогою звуків можна просити про допомогу. Таке знання формується в дитини, якщо мама відгукується на заклики. Не змушуйте дитину довго кричати! Таким чином, ви ускладнюватиме її взаємини з вами, знижуватимете віру в себе і у важливість людської мови. Це може затримати мовленнєвий розвиток.

- Дитина кричить по-різному: коли вона мокра, голодна чи у неї щось болить. Вчіться розрізняти ці крики і здогадуватися, що треба дитині. Можна хвалити малюка за крик. Мовляв, «Молодець! Кажеш, що мокрий!». Так, ви будете сприяти тому, щоби малюк виразніше кричав, і, в цілому, мовному розвитку дитини.



- Інтерес до людського голосу у дитини – вроджений. Говоріть з нею чітким, виразним голосом, змінюючи інтонації, висоту, гучність, аби підтримувати цей інтерес.
- Зверніть увагу, як малюк смокче груди. Якщо він добре захоплює сосок, активно смокче, наїдаючись за один прийом, – це свідчить про хорошу активність губ і язика. Така дитина може навчитися швидше і правильніше вимовляти звуки.

Якщо малюкові важко смоктати, він смокче неактивно або взагалі відмовляється від грудей і соски, обираючи пляшку з великим отвором, грайте з його губами і щоками. Наприклад, змастіть соску медом (якщо немає алергії на мед, звичайно), покладіть її в рот малюкові і порухайте нею вперед-назад. Притримайте соску в роті дитини якийсь час, погладжуючи малюка по щічках, потім – відпустіть, потім – знову порухайте, заберіть і дайте знову.

Словом, покажіть малюкові, якою приємною може бути соска, навчіть смоктати. Подражніть губи малюка кубиком льоду або тонким пензликом – нехай облизується. Порухайте щічки малюка! Це – приємність для дорослих і користь для дитини через лицевий масаж. Звертайте увагу, щоби коли дитина їсть, вона не тримала голову нахиленою вниз, – так вона не зможе правильно ковтати.

Як допомогти розвинути рухову активність дитини

Рухові можливості малюка залежать і від сили його м'язів, і від рівня розвитку спеціалізованих нервових схем, що керують роботою м'язів і забезпечують координацію рухів. А ще – від активності малюка, його інтересу до гри й бажання щось робити з мамою або татом!

- Покладіть дитину на животик і потрясіть брязкальцем, щоб вона підняла голівку. Повільно піднімайте брязкальце вище. Можливо, маляті вдасться ще підняти голову і утримувати її в цьому положенні. Погладьте спинку дитини і поговоріть з нею ласкавим голосом. Якщо їй важко піднімати голівку, коли вона лежить на животу, полегшіть завдання: скрутіть рушник і покладіть його під груди дитини. Так, їй буде легше підняти голову. Потраясіть брязкальцем перед обличчям дитини і рухайте іграшкою вперед-назад.
- Можна мотивувати дитину підняти голівку без брязкальця. Робіть смішні гримаси, дмухайте на малюка і видавайте дивні звуки, щоб створити бажання підняти голівку і потримати її. Аби малюк звернув на вас увагу, час від часу зав'яжуйте яскраву хустку або одягайте окуляри.
- Покладіть дитину на спину в зручне положення. Нахиліть до неї своє обличчя, налаштуйте контакт очима, а потім рухайтеся праворуч-ліворуч, намагаючись втримати контакт. Дитина буде намагатися стежити за вами, повертаючи голову. Водночас, ви можете говорити з нею, щоб більше стимулювати рухатися за вашим обличчям.

- Обережно перекочуйте дитину з боку на спину – і назад. Робіть це ритмічно, співайте чи розповідайте вірш.

- Малюк ще не вміє повзати, але, аби тренувати майбутнє вміння, можна грати в «повзання». Малюк лежить на животі, мама підкладає руку під підборіддя, а іншою торкається стоп дитини. У відповідь малюк відштовхуватиметься ногами і буде повзти вперед. Можна покласти одну руку під підборіддя, а іншу – під живіт, і злегка тягнути малюка вперед. Скоро він рухатиме ногами, імітуючи повзання.

- Граємо в «літачки». Тато підтримує малюка «у положенні висячи», обличчям вниз. Малюк піднімає голову, а потім випрямляє ноги. Це – не така легка вправа для дитини, тому їй треба час.

- Малюкові сподобається, коли мама або тато візьмуть його «під пахву». Ця поза, висячи похиленим набік, дасть йому можливість підняти голову і випрямити ніжки.

- Покладіть в руку дитини брязкальце чи гумову іграшку, допоможіть піднести до рота. Якщо вона візьме іграшку в рот, не зважайте.

Що може малюк від народження до 3 місяців

Один місяць

заспокоюється, коли його беруть на руки;

заспокоюється, коли бачить дорослого;

реагує на голос, починає посилено рухати руками і ногами або завмирає;

кричить, коли голодний, хоче спати, мокрий або у нього болить живіт;

уважно дивиться на людське обличчя або на зображення облич;

помічає предмети перед собою;

смокче груди або пляшечку.

Два місяці

коли його гудують грудьми, тимчасово припиняє смоктати і дивиться в очі матері;

усміхається у відповідь на усмішку дорослого;

впізнає материнський голос;

вимовляє звуки, коли з ним говорять або співають йому;

трясе брязкальцем, якщо його поклали йому в руку;

стежить очима за предметом, що рухається;

відкриває рот, коли бачить пляшечку;

сьорбає з ложечки.

Три місяці

впізнає знайомих дорослих по обличчю;

пожвавлюється, коли до нього звертаються, рухає руками й ногами, може голосно сміятися;

усміхається, коли чує своє ім'я або інше слово, вимовлене ніжним голосом;

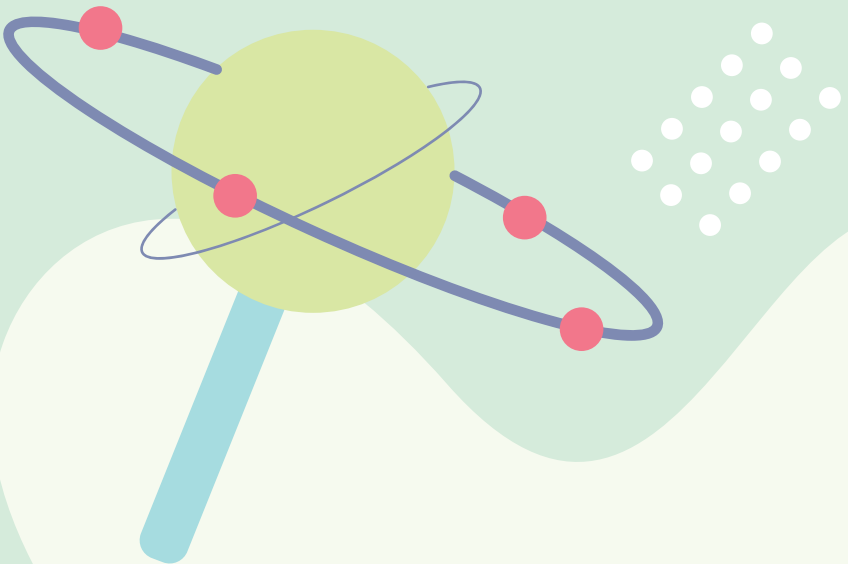
висловлює емоції голосом;

роздивляється іграшку, що вклали в руку;

розглядає свої руки, рухаючи пальцями;

відкриває ротик, коли бачить, що наближається ложечка;

їсть їжу з ложечки.





ВІД 4 ДО 6 МІСЯЦІВ

У цьому віці дитина починає усвідомлювати свою самостійність, себе окремо від мами. А ще – розрізняти маму й інших близьких людей, з задоволенням розглядати інших немовлят на руках у їхніх матерів. Також з'являються дослідницька поведінка і цікавість. Але, незважаючи на «дорослішання», спілкування з мамою, її дотики і ласка мають для дитини першочергове значення. Відчуття щастя для малюка неможливе без почуття безпеки. Саме поряд з мамою, на її руках, дитина відчуває себе щасливою і захищеною.

Як розвивати прихильність до мами та інтерес до інших людей

Малюк подорослішав. Тепер він часто просить (а іноді й вимагає) спілкування. Зміст спілкування в цей час, як і раніше, – це взаємна радість від розглядання один одного, обміну усмішками, фізичного контакту, діалогів з гуління та ніжних слів.

Мамі треба навчитися бути уважною до прохань малюка про спілкування. Адже він вже вміє засмучуватися і ображатися, якщо дорослі не відгукуються. До того ж, мама може використовувати спілкування з маленькою дитиною, аби навчити її розмовляти. Усе – щоб обмінюватися емоціями та інформацією з іншими людьми.

- Будьте уважні до спроб дитини залучити вас до спілкування. Як вона робить це? Дивлячись вам в очі, широко відкриваючи свої, змінюючи вираз обличчя, вимовляючи звуки, рухаючи руками, простягаючи їх до вас...

Відповідайте на це усмішкою, розмовою, беріть малюка на руки і починайте з нею грати. Втім, перш ніж взяти на руки, можете поговорити, погладити або полоскотати її. Радісно говоріть про гру до того, як почнете її. Так, малюк вчитиметься передчувати радість спілкування і «готувати своє серце».

- Коли годуєте дитину, пам'ятайте, що вона може перервати процес для спілкування з вами. Спостерігайте за малюком і не поспішайте вмовляти його знову взяти груди або пляшечку, якщо він дивиться на вас або роззирається навколо.
-
- Зверніть увагу, як малюк реагує на інших дорослих. Можливо, він боїться чужих людей і починає плакати, коли вони говорять і намагаються спілкуватися з ним. Чіткий поділ людей на своїх (членів сім'ї) і чужих зазвичай формується в другому півріччі, але може початися раніше.
-

У психології розвитку це називається «страхом (тривогою) незнайомця» і свідчить про хороший психічний розвиток малюка. Дорослішаючи і набуваючи вміння знайомитися та спілкуватися, цей страх минає. А мамині захист і розуміння цього важливого досягнення допоможуть подальшому розвитку.

- Якщо ви хочете, щоби ваша дитина виросла товариською, час від часу просіть знайомих її розсмішити. Наприклад, створюючи смішні гримаси. Нехай поморщать ніс, піднімуть високо брови і вигадують ще якусь “пику”. Якщо гримаса виходить «страшною», але супроводжується сміхом, малюк також сприйматиме її як смішну і тішитиметься.
-
- Що б ви не робили з малюком (мили, годували і т.д.), обов'язково час від часу дивіться йому в очі й усміхайтеся. Спілкування, коли ви переодягаєте дитини чи змінюєте підгузник, зробить ці процедури приємними для нього. Звичайне

«функціональне» обслуговування розчаровує малюка і робить його невпевненим у собі.

- Наслідування та копіювання дорослого – захопливий спосіб спілкування для дитини. Висуньте язика, порухайте ним, покажіть його малюкові, а потім кілька секунд вичікувально дивіться на дитину, запрошуючи її зробити те саме. Якщо вона теж висуне свій язичок, висловіть своє захоплення з цього приводу.
 - Дмухайте на животик, ручки й ніжки дитини. Поцілуйте її носик, вушка і пальчики. Заспівайте смішну пісеньку про те, що ви робите: «Я цілую вушко, я цілую носик, здрастуйте, вушко, здрастуйте, носик...» або щось на кшталт. Спостерігайте, чи висловлює дитина бажання, щоби ви продовжували. Можливо, ви почали осягати цю гру 2 місяці тому, але вона, як і раніше, актуальна та допомагає не тільки спілкуванню, а й вичненню свого тіла.
 - Постарайтеся, щоб інші члени сім'ї постійно спілкувалися з дитиною. Покладіть малюка на підлогу на ковдрі – він зможе побачити будинок з нового ракурсу. І нехай вас не лякає, що маленька дитина лежить на підлозі – перебування в незвичному положенні може стати веселою пригодою. Крім того, брати і сестри зможуть розташуватися поруч, на ковдрі, та пограти, розмовляючи з малюком.
-

Як підвищити інтерес до досліджень

Чуючи новий звук чи відчуваючи новий запах, людина прислухається і очима шукає істоту або предмет, яка спричиняє їх. Така поведінка називається орієнтовно-дослідницькою реакцією. Вона є у новонародженого, з часом зникає і відновлюється, стаючи більш вираженою у віці 3-6 місяців. Тоді, бачачи новий предмет, дитина намагається схопити його, помацати, трясати, бити ним по якійсь поверхні, тягнути до рота. Це – дослідницька поведінка малюка. Її сенс – знайомство зі світом і накопичення знань.

Малюкам з порушеннями розвитку не завжди просто реалізувати дослідницьку поведінку. Порушення зору й слуху, рухові проблеми, нестандартність тілесного або розумового розвитку ускладнюють розвиток як такий. Деяким дітям просто не обійтися без допомоги дорослих. Дорослим треба навчити малюка чіпати, помічати, пробувати.

- Потрясіть яскравим брязкальцем або пищіть гумовою іграшкою збоку від обличчя дитини. Коли вона повернеться до іграшки і спробує її схопити, дайте її в руки і не заважайте (або допоможіть) тягнути її до рота.
- Візьміть аркуш паперу чи м'яку фольгу і пошарудіть, стискаючи. Коли дитина шукатиме джерело звуку, дайте клубок в руки, щоби вона могла його спробувати на дотик. Допоможіть їй пошарудіти клубком. Для цієї гри підійде і целофановий пакет, і пакетик з м'якої фольги від чаю.
- Якщо малюк ще не тягнеться до іграшки, можете торкатися його руками до іграшки, піднімаючи їх так, щоби він бачив руки й іграшку. Потім вкладіть іграшку в руки дитині.

- Якщо малюк не тягне іграшку до рота, вкладіть йому в руку чисте брязкальце або кільце, допоможіть наблизити руку з іграшкою до рота. Добре, щоби поверхня кільця або брязкальця була нерівною, з виступами і западинами. Це стимулюватиме досліджувати іграшку ротом.
-
- Обмастіть пахощами кілька шматків тканини: один – парфумами, інший – кавою, третій – олією, четвертий – натріть цибулею, п'ятий – лимоном тощо. По черзі наближайте шматочки до носа дитини і дивіться, як вона реагує на запах (широко розплющує очі, морщить ніс, видає звуки, рухає ногами).
-

Якщо дитина реагує на запах, покладіть тканину біля малюка. Що він буде робити? Повернеться до неї або відвернеться? Дізнаючись, які запахи подобаються дитині, а які – неприємні, ви зможете використовувати їх, аби відучити дитину брати небажані предмети. Ігри з запахами дуже важливі для дитини з порушеннями зору. Давайте їй нюхати іграшки та їжу перед тим, як запропонувати досліджувати ротом.

- Зшийте з різних шматків тканини (шовку, полотна, бавовни, махрового рушника, оксамиту, шматочка хутра тощо) мішечки різних розмірів і різних кольорів. Наповніть їх різним вмістом: горохом, манною крупою, рисом, борошном, ватою, ганчірками. Малюк зможе м'яти ці «подушки», дивуючись різноманіттю відчуттів. Це – також важливо для дітей з порушеннями зору.
-
- Натягніть шнурок поперек ліжка дитини і підвісьте на нього різні на дотик та з вигляду предмети. Це можуть бути дерев'яні та металеві ложки, бігуді, м'ячик, кільце для фіранки, згадані вище мішечки з різними «наповнювачами», нові зубні щітки тощо.
-

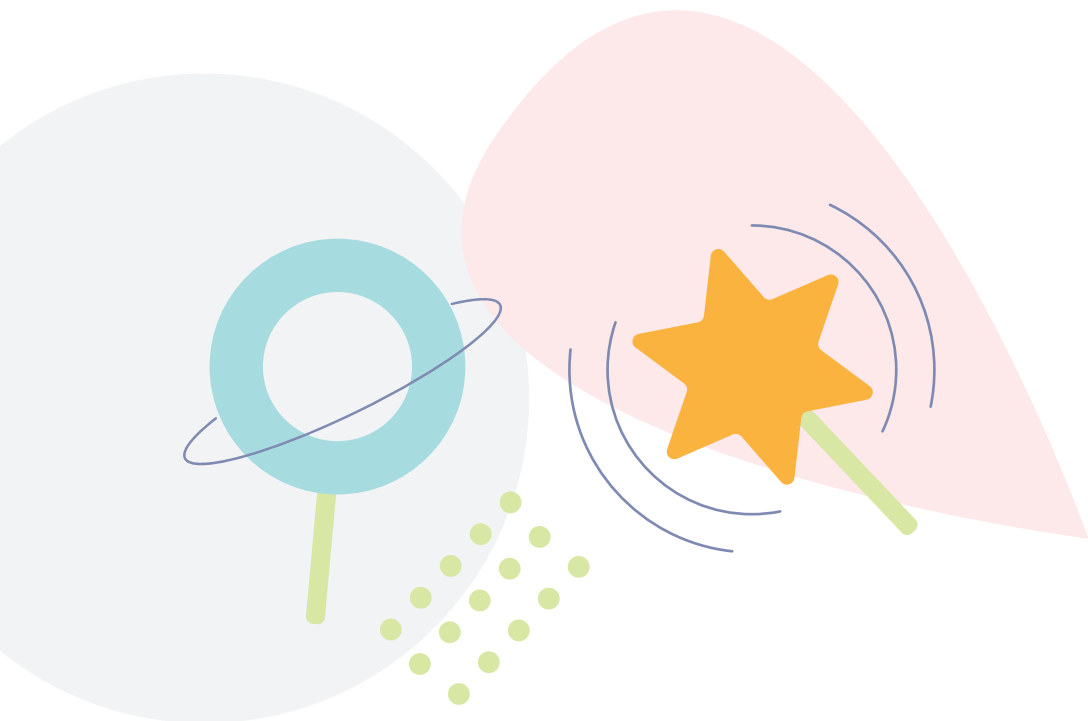
Міцно прикріпіть їх до шнурка, щоб дитина не могла їх відчепити або проковтнути. Головне – в малюка має бути можливість розглядати, хапати і мацати ці предмети. Пізніше, коли він побачить їх в домашньому побуті, то зустрине їх як добрих знайомих і з задоволенням користуватиметься ними на кухні або у ванній!

- Зберіть кілька іграшок, які дитині зручно тримати і безпечно брати до рота. Добре, щоб вони були різних кольорів, відрізнялися на дотик, по-різному звучали при стисканні або струшуванні. Тримайте іграшку так, аби дитина могла її схопити і досліджувати. Нехай іграшка полежить в ліжечку дитини. За кілька днів замініть її іншою іграшкою.
-
- Не заважайте малюку досліджувати руками їжу, яку ви йому пропонуєте. Нехай засуне пальці в тарілку з кашею або в чашку з соком. Звичайно, він забрудниться, але, ймовірно, після такого досвіду привабливість цієї їжі для нього зросте.
-

Як розвивати здатність діяти двома руками

Доросла людина переважно працює правою й лівою рукою – і рухи рук добре узгоджені між собою. Так, треба багато часу, щоби дитина оволоділа здатністю узгоджено діяти обома руками. Тренування цієї здатності – дуже важлива справа для малюка.

- Вчіть малюка плескати в долоні. Спочатку візьміть його руки у свої і плескайте ними. Водночас, співайте пісеньку, наприклад, «Ладушки, ладушки». Під час слів «Полетіли-полетіли, на голівку сіли» покладіть руки дитини їй на голову. Повторюйте гру багато разів, якщо малюку подобається. Прагніть, щоби малюк сам клав руки на голову.
- Звертайте увагу дитини на її руки: візьміть їх у свої руки, подмухайте на них, поцілуйте, а потім проведіть ними по вашому обличчю. Водночас, робіть так, аби руки дитини виконували різні дії: наприклад, тримайте її праву руку на своїх губах (і ворушіть ними при цьому), а іншою рукою дитини поплескайте себе по щоці. Потім поміняйте руки.
- Пропонуйте дитині іграшки (м'ячики, ляльки, кубики) різної величини і ваги. Покажіть їй, як двома руками втримати предмет, який важко втримати однією рукою.
- Візьміть яскраву іграшку з нерівною поверхнею. Покладіть її на груди малюка, коли він лежить, і допоможіть йому дістати її рукою. Потім покладіть на цю ж іграшку іншу руку. Якщо дитина не візьме іграшку обома руками, візьміть іграшку з тієї руки, в якій вона її тримає, і перекладіть в іншу руку. Може, тепер дитина захоче притримати її іншою рукою.



- Дайте дитині, яка тримає іграшку в одній руці, ще одну іграшку. Аби вона тримала по іграшці в кожній руці. Допоможіть їй постукати однією іграшкою об іншу.
-
- Намастіть медом або варенням долоню лівої руки дитини. Тримайте цю руку у своїй руці. Вмочіть палець правої руки дитини в мед на долоні лівої і піднесіть його до губ, щоби малюк облизав. Спробуйте, щоби дитина самостійно повторила дії правою рукою один або два рази. До речі, може, вашій дитині легше діяти лівою рукою? Тоді нехай мед буде на правій долоні.
-

Як сприяти мовленнєвому розвитку дитини

- Привчайте дитину до того, що ваші звернення (слова, жести, міміка) спрямовані на те, щоби викликати певну поведінку. Звертайтеся до неї, коли годуєте («Відкрий ротика!»), одягаєте («Давай ручку!»), даєте іграшку. Привчайтеся говорити дуже виразно, простими фразами, з виразною інтонацією. Без цього дитині буде важче навчитися говорити.

- Називайте малюка по імені, коли підходите до нього. Якщо у відповідь він на вас подивиться, усміхніться йому і погладьте. Часто вживайте його ім'я під час гри і коли ви щось з ним робите.

- Придивіться і прислухайтесь, якими звуками ваша дитина виказує спробу дотягнутися до цікавого предмета, як вона висловлює своє невдоволення, коли її годують або одягають, якими звуками закликає вас пограти. Завжди озивайтеся на його «висловлювання»!

- Коли почуєте, що дитина лепече (вимовляє окремі голосні, склади, поєднання штибу «угу», «игі» тощо), нахиліться так, аби вона добре бачила ваше обличчя і, зокрема, губи. Усміхніться їй і повторюйте за нею те, що вона щойно вимовила. Зробіть це схожим на розмову. Вичікувально дивіться на дитину, давайте їй зрозуміти: ви чекаєте, щоби вона щось казала. Продовжуйте таку гру, доки вона не набридне малюкові.

- Коли тримаєте малюка на руках, під час переодягання, після купання, в паузах при годуванні, спробуйте спонукати його до виголошення звуків. Для цього, дивлячись на нього і усміхаючись, скажіть звук чи склад, який ви вже чули від

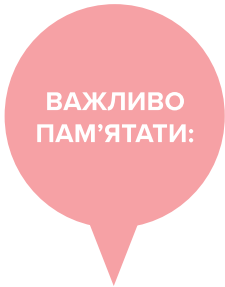
дитини. Опісля трохи почекайте, вичікувально дивлячись. Якщо малюк не відповість, спробуйте вимовити звук ще раз або кілька разів. Після того, як дитина почне гру, повторюйте за нею все, що вона буде вимовляти. Водночас, корисно змінювати інтонацію або висоту голосу.

- Нехай інші члени родини беруть участь в іграх зі звуками. Один звук, наприклад, голосний «а», виголошений різними людьми, звучить по-різному. Граючи з багатьма дорослими в гру-повторення, дитина зможе об'єднати різноманітні звуки і наповнити їх сенсом. Це допоможе їй розуміти мову різних людей, а не тільки мамі.
 - Використовуйте різноманітні інтонації й вирази обличчя: це може бути і радість, і подив, і питання, і ніжність. Поєднання інтонації і міміки вчитиме малюка розуміти емоції інших людей і співпереживати.
-



Як допомогти руховому розвитку

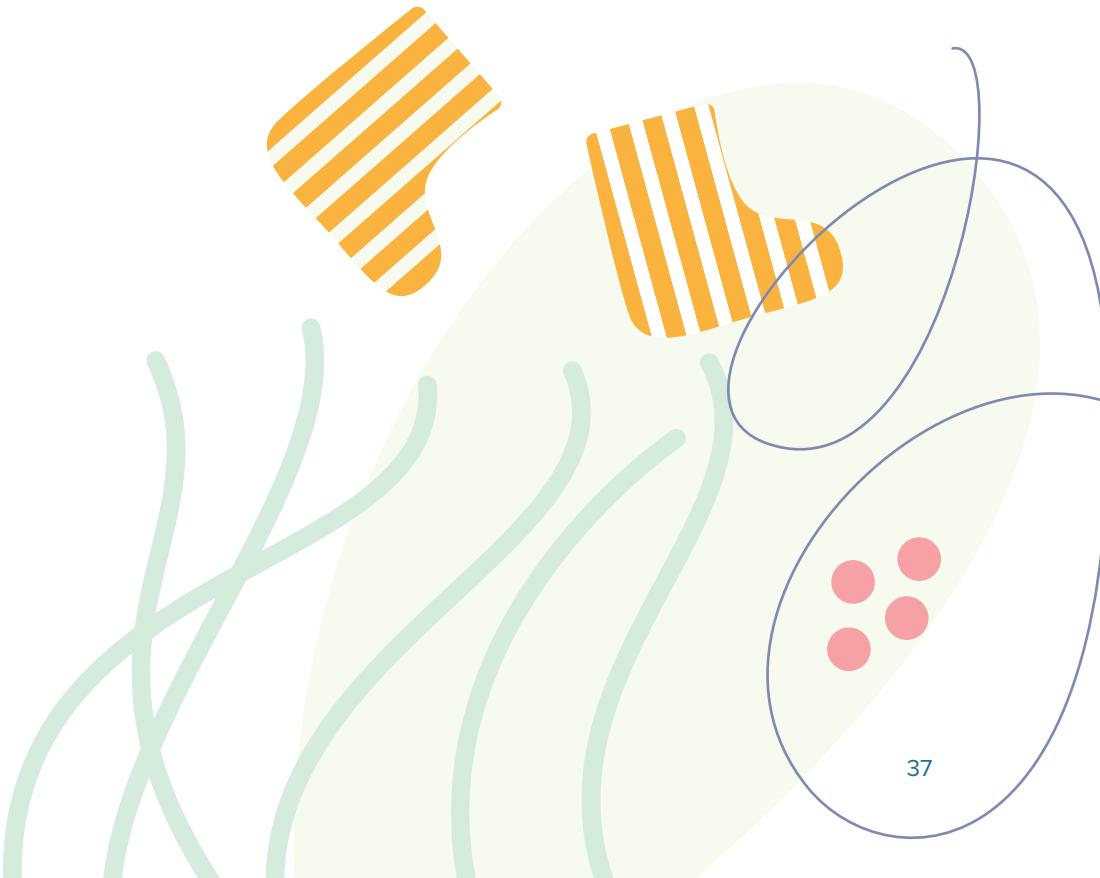
- Потримайте іграшку над обличчям малюка, який лежить на спині. Якщо він не тягнеться за іграшкою, торкніться іграшкою до його руки – і знову підніміть її. Зробіть так кілька разів.
- Підніміть ноги дитини, яка лежить на спині. Нехай дитина грається зі своїми ногами. Якщо малюк навчився дотягуватися до ніжки і хапатися за шкарпетки, не забороняйте йому стягувати їх – він навчається самостійності!
- Пришійте на шкарпетку «вушка» і «носик» – зробіть «собачку», з якою малюкові буде цікаво грати. Ігри з ніжками допомагають розвивати рухові здібності в цей період.
- Якщо малюк не дуже активний або погано бачить, йому треба більш яскраві стимули. Добре привертають увагу різні «полосатики»: шкарпетки, рукавички, іграшки в чорно-білу або чорно-жовту смужку. Одягніть малюкові білі шкарпетки чи гольфи, прикрашаючи їх паралельними чорними смугами.



ВАЖЛИВО ПАМ'ЯТАТИ:

Якщо в малюка є порушення м'язового тону (підвищений, знижений або мінливий тонус), то розвиток звичайних рефлексів (згинання, розгинання, рівновага, випрямлення) ускладнений. Тому в іграх важливо тренувати рівновагу й випрямлення.

- Для тренування рівноваги грайте в «гойдалки»: коли малюк лежить на спині і грає зі своїми ніжками, притримайте його руки на ногах і злегка підштовхніть в бік. Допоможіть дитині повернутися в початкове положення. Скоро вона навчиться робити це сама.
- Тренувати рівновагу можна в положенні «лежачи на животі». Коли малюк лежить, спираючись на передпліччя, підштовхніть його злегка в бік. І так само, як в грі «гойдалки», не давайте впасти. Штовхайтесь весело. Добре, якщо ви будете лежати поруч, щоби ваше обличчя було на рівні з дитиною, і вона бачила, як ви радієте цій веселій метушні.



Що може малюк від 4 до 6 місяців

**Чотири
місяці**

засмучується, коли його залишають на самоті;

голосно регоче, коли з ним грають в «козу»;

повертається, коли його кличуть;

видає звуки, що нагадують «ги», «еги», «ихи», “розмовляє” з мамою;

обмацує обличчя, волосся, намисто, окуляри, одяг дорослого;

усміхається своєму відображенню в дзеркалі;

впізнає свою пляшку, тягнеться за нею, тримає обома руками, коли смокче;

їсть нову їжу, коли її пропонують, не вередуючи.

П'ять місяців

тягнеться до знайомого дорослого;
сміється, коли дорослий робить смішні гримаси;
чуючи звук, повертається і шукає його джерело;
починає «співати»: тягне звуки, схожі на голосні, змінюючи висоту та гучність;
досліджує свої ноги і грається з ними;
намагається схопити предмет, що рухається;
грається з губкою або іграшками у ванній;
піднімає ноги, коли змінюють підгузок.

Шість місяців

грає в «ку-ку» і «ось і я!»;
плаче, коли забирають іграшку;
призупиняє дії (гру), чуючи своє ім'я;
вимовляє «м-м-м»;
хапає предмети, розглядає, обмацує, трясє, б'є по столу, тягне до рота;
піднімає іграшку, що впала, якщо може її дістати;
п'є з чашки, яку тримає дорослий;
стягує шапку з голови.



ВІД 7 ДО 9 МІСЯЦІВ

Як навчити дитину отримувати задоволення від звичайних дій

- Запорука гарного апетиту малюка – задоволення від процесу їжі. Нехай він їсть разом з іншими членами родини, сидить з ними за столом. Не соромтеся, коли він забруднює обличчя й ручки. Не змушуйте дитину їсти і не гнівайтесь, якщо вона відмовляється.

- Поговоріть з дитиною про їжу, яку пропонуєте, плямкайте губами, показуючи, як вона вам подобається, з'їжте трохи з її тарілки.

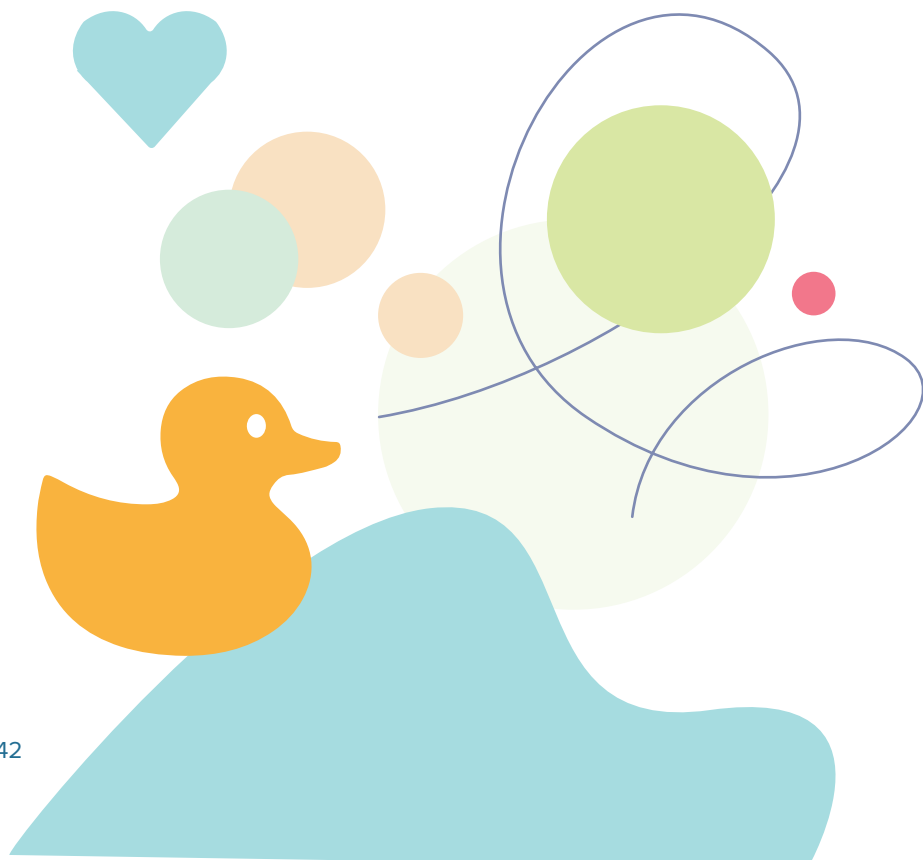
- Покладіть дитині на язик або в кутик рота шматочок або кілька крапель їжі, візьміть до рота те саме і покажіть, як смакуєте. Інакше кажучи, перетворіть цю процедуру в гру-наслідування або гру-дослідження. Подивіться, чи сподобається нова їжа вашій дитині, спостерігайте, який у неї буде вираз обличчя.

- Своїми «харчовими капризами», якщо вони почалися, малюк може змусити батьків відчувати себе безпорадними. Тому ніколи не «воюйте» з малюком через їжу!

- Коли малюк сидить у ванні, покажіть йому, як бити рукою по воді, щоб були бризки. Можливо, вам треба взяти його ручки у свої руки і показати, як це робити. Коли дитина на-

вчиться бризкатися, провокуйте її, щоби бризкала сильніше і щоби бризки потрапляли їй на обличчя. Смійтеся, хваліть її, перетворіть це на гру. Потім вона буде прагнути купатися і не боїтиметься мити голову.

- Коли малюк у ванні, дайте йому гумові іграшки. Покажіть, як гумовий м'яч можна покласти на дно, а він вистрибне. Дитина буде бавитися в таку гру.
-



Як розвивати у дитини бажання досліджувати

- Візьміть маленьку пластмасову (або іншу, що не б'ється) баночку або пляшечку, насипте туди трохи рису або гороху – і міцно її закрийте. Дайте її дитині. Ймовірно, вона буде трясти ці предмети. Якщо вона цього не зробить, потрясіть їх її рукою. Зробіть це кілька разів, поки малюк не почне трясти пляшку сам.

- Коли дитина тримає в руці ложку, дерев'яний кубик або гумову іграшку, допоможіть їй постукати предметом по столу або іншій твердій поверхні. Треба стукати так, щоби малюк почув звук від удару і відчув вібрацію. Так, він дізнається, які звуки видають різні предмети.

- Дайте дитині кілька предметів: один – треба трясти, щоб отримати звук, а інший – стискати (гумова іграшка). Покажіть, що з кожним предметом потрібно зробити, запропонуйте дитині зробити те саме. Допоможіть їй засвоїти «схему дій». Потім дайте кілька предметів з того й іншого класу і подивіться, як вона справлятиметься з ними.

- Не заважайте дитині кидати іграшки на підлогу і дивитися, як вони падають. Коли малюк сидить на високому дитячому стільці, дайте йому м'яч. Впускаючи його, малюк побачить: м'ячик стрибає.

- Дайте йому також якийсь предмет, який сильно гуркотітиме, падаючи на підлогу. Це може бути кришка від каструлі або металева чашка. Пелюшку, маленьку подушку, щось з дитячого одягу можна використовувати як предмети, які не видають звуків при падінні. Деякі предмети можна прив'язати за мотузку до стільця і показати малюкові, як підтягувати їх з підлоги. Малюк буде кидати та піднімати іграшки.

- Коли малюк навчиться тримати по одному предмету в кожній руці, дайте йому ложки, кришки від каструль, дерев'яні іграшки і зробіть його руками так, щоби постукати предметами один об інший. Заздалегідь підберіть предмети, щоби звук від удару був гучним і приємним.

- Продемонструйте дитині нові дії з предметами, як-от биття молоточком, катання м'ячика, машинки, підтягування великих іграшок. Допоможіть дитині гратися. Пограйте з нею таким чином, щоби по черзі відтворювати ці дії. Наприклад, катати м'ячик один до одного.

- Давайте дитині різні предмети з дірками, виступами, насічками. Покажіть їй, як обмацуєте їх. Можете також взяти руку дитини і поводити по цих предметах.

- Дайте дитині такі іграшки, у яких є невеликі рухливі частини: ручки, що треба повертати, або кнопки, які можна натискати. Добре, якщо ці дії даватимуть ефект, наприклад, вмикатиметься лампочка чи з'являтиметься звук. Покажіть їй, що треба зробити, а потім вона вправлятиметься самостійно. Це вміння стане у пригоді, коли малюк вмикатиме кран з водою у ванні або світло у кімнаті.

- Не хвилюйтеся, що так звані гучні ігри навчать дитину бути бешкетником – всі описані дії природні для цього віку. Це – сходинок до освоєння інших, більш «дорослих» і менш «шкідливих для домашнього порядку» ігор.

Як розвинути в дитини здатність до пошуку

Здатність шукати і збирати є у всіх людей, незалежно від того, до якої культури вони належать. Поки незрозуміло, чи ці здібності закладаються генетично, чи передаються від батьків. Як би там не було, допомога батьків має велике значення для розвитку цих здібностей.

- Покажіть дитині іграшку (м'яч, машинку), сховайте її за екран, стіл, ширму, шафу подушку чи аркуш паперу. А потім нехай з'явиться з іншого боку. Після того, як малюк кілька разів це побачив, залиште іграшку за екраном і попросіть дитину за допомогою жестів і слів пошукати її.
- Коли ви зібралися годувати малюка, покладіть на стіл 3 серветки. Покажіть йому печиво і сховайте його під одну з серветок. Запропонуйте знайти печиво. Коли малюк знайде, дозволяйте з'їсти його.
- Так само можна ховати іграшку. Наприклад, на ліжку лежать дві пелюшки або дві подушки, під одну з яких ви ховаєте іграшку. Нехай дитина бачить, куди саме. Запропонуйте їй знайти іграшку. Якщо малюк ще не зможе цього зробити, заховайте іграшку частково. Себто нехай її частину буде видно. З часом почніть ховати речі «по-справжньому».
- Коли дитина гратиметься в піску, на її очах сховайте маленьку яскраву іграшку в пісок. Нехай вона відкопає її.
- Дозволяйте дитині шукати в кишенях вашої спідниці або штанив загорнуті в папір шматки улюбленої їжі (пряник, печиво),

яскраву іграшку, ключі, якими вона може гратися. Спочатку ховайте предмет частково, потім засовуйте його глибоко в кишеню.

- Візьміть миску і насипте туди різноманітні макаронні вироби (ріжки, спіральки тощо). Покладіть всередину миски яскраву іграшку і злегка закопайте її в макарони. Запропонуйте малюку дістати її. Швидше за все, він розсипле все по столу. Допоможіть йому зібрати макарони зі столу і покласти в миску.
- Складіть якомога більше пластмасових кришечок від пляшок в миску, а потім розсипте по столу. Почніть їх збирати і залучайте дитину робити те саме.



Як розвивати вміння працювати руками

- Візьміть в руки 3-4 маленьких предмети з кухні. Наприклад, кришки для банок або ложки. Покажіть дитині, як перекладає ці речі з однієї руки в іншу. Потім покладіть їх в руки дитини і допоможіть їй перекладати їх з однієї руки в іншу або тримати все обома руками.

- Дайте в руки дитині 2-3 дрібних предмети, як-от порожні ко-тушки від ниток, дерев'яні кульки, пластмасові кришки. Простягніть їй ще один маленький цікавий предмет і допоможіть утримати однією рукою те, що у неї вже є, а іншою – потягнутися за новим предметом.

- Під час їжі запропонуйте малюку брати пальцями шматочки їжі, які він зможе покласти собі до рота. Наприклад, шматки сиру, фруктів, варених або тушкованих овочів чи печива. Якщо малюкові буде важко брати шматки їжі, допоможіть йому це зробити.

- Покладіть в маленьку, не дуже глибоку чашку, шматочки їжі, яку дитина любить. Керуючи її рукою, покажіть, як дістати шматок і покласти в рот. Хваліть малюка, коли він почне це робити сам!

- Дозвольте дитині занурити пальці в кисіль і малювати по паперу, використовуючи кисіль замість фарби. Покажіть, як це треба робити.

*Продовжуйте тренувати рівновагу, яка допоможе дитині звільнити руки для гри. Коли малюк сидить, притримайте його плечі та повільно розгойдуйте з одного боку в інший, заохочуючи дитину сісти рівно.

Робіть це весело, граючи, з прислів'ями! Ускладнити гру можна, пропонуючи малюку тримати двома руками м'яч. Водночас, не треба тримати його за плечі: притримуйте його ноги, по черзі згинаючи їх у колінах. Малюк, трохи похитуючись, буде намагатися утримати рівновагу. Не давайте маляті впасти назад.



Як сприяти соціальному розвитку дитини

В цьому віці в поведінці дитини з'являються два моменти, важливих для розвитку, але не зовсім приємних для батьків: по-перше, дитина починає важко переживати розставання з мамою. Малюк може довго й гірко плакати, коли мама йде.

По-друге, дитина починає боятися чужих людей: відвертається і плаче, коли чужа людина підходить до неї і говорить з нею. Поява такої поведінки говорить про те, що малюк починає розуміти, що він росте, стає більш самостійним, що мама не завжди буде поруч, і що навколо багато невідомого. Йому трохи страшно і тому він потребує розуміння й підтримки дорослих.

- Краще зробити так, щоби процес розставання з мамою був якомога менш тривожним і нервовим. Важливі також почуття мами – їй буває важко залишати дитину. Корисно розповідати і показувати, що мама повернеться, описувати, з ким залишиться дитина і що вона буде робити. Не варто розраховувати, що малюк все зрозуміє з першого пояснення, але повторення знижує тривогу малюка.
- Зробіть грою прощання з людиною, яка йде. Просіть кожного, хто йде, прощатися з вами і з дитиною, махаючи рукою «бувай». У відповідь також показуйте своєю рукою і рукою дитини жест «бувай-бувай!». Потім попросіть когось із членів сім'ї махати вам рукою разом з дитиною, коли ви йдете. Махаючи у відповідь дитині, щиро усміхайтесь, радісним і веселим голосом говоріть «бувай!».
- Можна навчити дитину робити «повітряний поцілунок». Це швидко стане улюбленою грою малюка. Повітряні поцілунки

можуть “надсилати” всі члени родини, вигукуючи й сміючися. Коли ви йдете, прощайтеся з дитиною і ніколи не тікайте по-тайки!

- Граючи з мамою в хованки, дитина привчається розуміти, що речі зникають та з’являються знову. Це допомагає емоційно прийняти, що мама теж може піти, але потім повернеться. Почніть також вчити дитину ховатися.
-

Покладіть чистий рушник або пелюшку на обличчя малюка. Якщо малюка звати Михайло, скажіть: «А де ж Міша?», «Немає Михайла, куди ж Міша пішов?». Потім різко заберіть рушник і скажіть радісно: “Так ось ти де! Я тебе бачу!”.

Нехай дитина бачить ваше усмінене обличчя. Грайте в цю гру перед тим (або після того), як міняєте дитині штанці або вмиваєте обличчя. Якщо дитина буде прибирати рушник зі свого обличчя, допоможіть їй. Але коли вона “відкриє” своє обличчя, здивуйтеся й скажіть: «Звідки ж ти взялася?» Спочатку дитина буде спокійно чекати на те, що ви закриєте їй обличчя. Потім – почне відкривати і закривати обличчя самотужки. Зрештою – запрошуватиме вас грати з нею.

- Змінюйте гру – закривайте своє обличчя і кажіть: «Де ж мама?». А потім швидко заберіть пелюшку, поки дитина ще дивиться на вас. Скажіть радісним голосом: «А ось і мама!». Добре, якщо ви сядете ближче до дитини – так, аби вона могла зривати пелюшку з вашої голови.
-

- Поступово переходьте від закривання обличчя до справжніх «хованок». Ховайтеся за двері, спинку ліжка, в іншу кімнату. Головне, щоби ви незабаром з’являлися і радісно вітали дитину.
-

- Включайте членів родини та друзів в гру з дитиною в «ладушки» – дітям дуже подобається ця гра. Візьміть руки дитини і плескайте в долоні, супроводжуючи це пісенькою:

*Ладушки, ладусі,
Де були? В бабусі.
Що їли? Кашку.
Що пили? Бражку.
Кашка смачненька,
Бабуся старенька!
Попили-поїли,
Полетіли, полетіли,
На голівку сіли!*

Наприкінці пісні розведіть руки дитини в сторони і опустіть їх малюку на голову. Скоро він сам навчиться робити це під вашу пісню. А ви, в свою чергу, будете плескати в долоні.

-
- Просіть знайомих, які приходять в гості або зустрічають вас з малюком надворі, вітатися, робити смішні гримаси, видавати смішні звуки. Навчаючи малюка контакту з чужими людьми, тримайте його на руках. Якщо він злякається, то притулиться до вас і збоку розглядатиме незнайомця, який щось говорить або «корчить пики». Інтерес і задоволення швидко пересиллять страх – і дитина почне сміятися й повторювати гримаси.
-
- Якщо ваші знайомі різного віку, статі і вигляду, дитина розумітиме, що існує багато різних веселих і доброзичливих людей, які люблять спілкуватися. Можливо, малюк і сам почне робити гримаси незнайомим людям в трамваї чи поїзді, викликаючи їх на контакт. Не соромтеся цього.
-

Якщо ви не хочете спілкування зі сторонніми, просто переключіть увагу малюка на себе. Нехай повторю вашу міміку, жести чи інші дії. Наслідувати дорослих – головний спосіб навчатися для маленької дитини. Тому закріплювати здатність до наслідування – корисно для її розвитку. А зайва тривога в присутності незнайомих зникне, якщо дитина бачитиме, що інші люди, з якими спілкується мама, – друзі, і що спілкуватися з ними може бути цікаво.

- Малюкові приємно пізнавати себе. З народження він багато чого дізнається про себе, коли бачить, як мама на нього дивиться. Мовляв, ось вона усміхається, значить, я – молодець. А ось хмуриться – мабуть, я забруднився? Недарма говорять: «Очі мами – перше люстерко малюка». Але настає час познайомиться з собою у звичайному дзеркалі. Це дуже цікаво! Ви можете розташувати дзеркало там, де малюк часто грається. Покладіть іграшки біля дзеркала і нехай малюк спостерігає, як вони відбиваються.
 - Можете стати поруч з дитиною так, аби вона бачила у дзеркалі і себе, і вас. Розсмішіть малюка – він побачить своє відображення й зрадіє, який він чудовий, веселий і щасливий малюк.
-

Як сприяти мовленнєвому розвитку дитини

На цьому етапі розвитку дитина і дорослий спілкуються за допомогою жестів і звуків. Малюк висловлює звуками свої емоції, показує, чого хоче (наприклад, щоби його взяли на руки, дали іграшку, на яку він дивиться, опустили на підлогу, тощо). Дорослий теж використовує слова і жести, щоби впливати на дитину. Наприклад, мати простягає руки і каже: «Йди, йди сюди», коли хоче взяти дитинку на руки. Вона хитає головою і каже: «Ні, ні, не можна», коли дитина намагається схопити небезпечні предмети.

Зрештою, в цьому віці малюк починає лепетати, повторювати «баба...», «мама...» та інші прості склади. Наслідуючи слова і фрази дорослого, дитина навчається різним інтонаціям, її лепет звучить наче фрази іноземною мовою.

- Перш ніж взяти малюка на руки, покличте його по імені, простягніть до нього руки і почекайте якийсь час – подивіться, як він реагуватиме. Він може посувати руками або головою, а може і взагалі не «відгукнутися». Візьміть його ручки і підніміть їх, дивлячись в очі, покажіть йому, як гарно потягнутися до вас. Після цього візьміть дитину на руки. Робіть так щоразу, коли ви берете малюка. Завжди витримуйте паузу після того, як простягнули руки до дитини – давайте їй можливість відповісти. Поцілуйте її і похваліть, якщо вона до вас потягнеться.
- В обідній час намагайтеся зробити так, аби дитина показала жестами, що хоче їсти. Подивіться, до якої їжі вона тягнеться.
- Уважно придивляйтеся до жестів та поведінки дитини і намагайтеся зрозуміти, що вона хоче вам повідомити. Якщо ви правильно здогадалися про бажання малюка і задовольни-

ли його, — ви підкріплюєте навички дитини використовувати жести і видавати звуки, щоби повідомити про свої почуття, бажання та потреби.

- Коли ви граєтеся іграшками з дитиною, супроводжуйте дії звуками: б'ючи по м'ячику, говоріть в такт «бум-бум», катаючи іграшкову машинку, говоріть «тррр» або «би-би».
 - Іграшкові звірі стануть в пригоді, коли ви вивчатимете звуки, які вони видають. Нехай іграшкова собака лоскоче малюку животик та гавкає при цьому «ав-ав-ав». Покажіть, як «говорить» курочка, гусак, кішка, коза, корова. Давайте іграшку в руки дитині і питайте: «А як вона каже?».
 - Показуйте вказівним пальцем на м'ячик і говоріть: «Ось м'ячик». Роблячи так кілька разів, запитайте у дитини: «Де м'ячик?», начебто шукаючи щось. Зробіть те саме з іграшковою твариною, з якою любить гратися ваша дитина (ведмедик, зайчик, цуценя).
 - Поки ваша дитина маленька, не уникайте того, щоб вказувати на все пальцем, незважаючи на те, що так не прийнято в дорослих. Показуйте пальцем на собак, кішок, на машини, трамваї, цікаві іграшки. Це розвиває увагу та здатність зосереджуватись.
 - Давайте дитині в руки іграшку і говоріть: «На» («на кицю», «на ведмедика», «на м'ячик»). А коли береде з рук, говоріть «дай».
 - Називайте членів родини. Говоріть дитині: «Он там тато», «Іди до тата», «Дай татові». Для того, щоби перевірити, чи дитина розуміє ці слова, запитуйте її час від часу: «Де тато?». Якщо вона дивиться на того, кого ви назвали, похваліть її.
-

- Грайте з дитиною, повторюючи те, що вона вимовляє, і ви-кликаючи її повторити те, що вимовляєте ви. Використовуйте тільки ті склади, які дитина може вимовляти. Якщо дитина говорить «ба», повторіть це, а потім скажіть «ма» і вичікуваль-но подивіться на неї. Якщо вона скаже те саме, похваліть її, усміхніться і ще «поговоріть»!
-

- Якщо малюк вже почав говорити «баба-ба», «мама», пого-воріть з ним на «його мові». Коли він скаже «бабаба», запита-єте його: «бабаба?» або скажіть так, ніби ви з ним погоджує-теся, або засмутилися.

Подивіться, чи буде він теж міняти інтонацію белькотіння. Можете використовувати в цій грі ляльку або ведмедика. Уявіть, що гово-рячи «бабаба», ви обговорюєте, яка це гарна лялька, чи треба взя-ти її з собою гуляти і т.д. Такими іграми «в розмову» ви допоможете дитині опанувати інтонації рідної мови.

- Рух в такт музиці подобається не тільки дорослому, але й ма-люкові. Посадіть дитину перед собою на диван і нахилийте її то праворуч, то ліворуч в такт пісні, яку співаєте. Посадіть дитину собі на плечі або візьміть її на руки і разом танцюйте під музику.
-

Використовуйте різну музику, особливо таку, де є чіткий ритм. Ру-хайте дитину так, щоби рухи були ритмічними. Це заняття може бути дуже важливим для малюка, в якого є проблеми з рівновагою. Можна також посадити малюка на великий м'яч, валик або своє коліно і, притримуючи його за стегна, розгойдувати під музику. Від-мінне тренування рівноваги!

Що може малюк від 7 до 9 місяців

Сім місяців

починає соромитися або боятися незнайомих людей;

обіймає маму і показує свою любов до неї;

розуміє, коли його сварять;

лепече, повторюючи кілька разів один склад («ма», «ба», «ня», «дя»);

кидає іграшки й спостерігає, як вони падають;

грається одночасно з двома іграшками;

тримає, кусає і жує пиріжок або печиво;

може самостійно піднести пляшечку до рота.

Вісім місяців

грає з дорослим в «Ладушки»;

засмучується, коли мама йде;

припиняє те, чим займається, коли йому кажуть: «Hi! Не можна!»;

граючи з дорослим, повторює за ним склади, які лепече;

долає перешкоди, щоби дістати потрібну річ;

нахиляється і шукає, що впало;

кладає шматочки їжі до рота;

стягує шкарпетки.

Дев'ять місяців

засмучується або плаче, коли його сварять;

опирається, коли у нього намагаються відібрати іграшку;

на слова «йди до мене» простягає ручки;

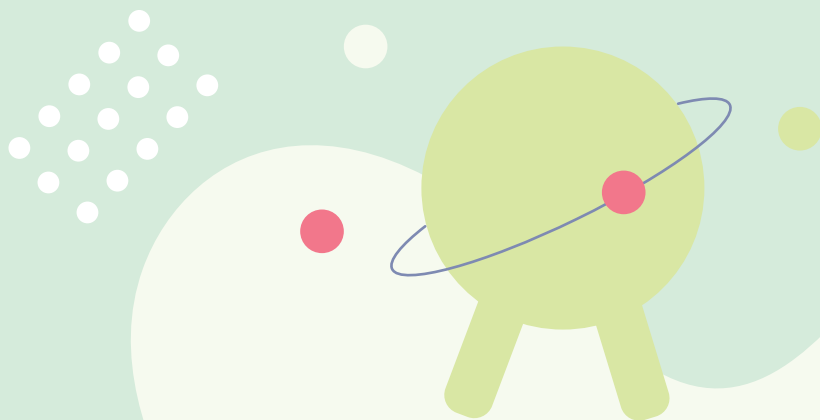
наслідує нявчанню, муканню, цокоту або іншим звукам, що видає дорослий;

дістає іграшку з коробки;

шукає іграшку, що заховали у нього на очах;

жує їжу;

просувати руки в рукави, коли його одягають.





ВІД 10 ДО 12 МІСЯЦІВ

Малюк вже добре рухається, наполегливо освоює нові маршрути й дії, помиляється і падає, активно лепече, розуміє, що говорить дорослий, і сповіщає про свої бажання й вимоги. Більшість навичок дитина набуває саме завдяки наслідуванню дорослим.

Водночас, іноді малюк освоює вміння й навички нерівномірно. Наприклад, дитина добре повзає і навіть ходить, але не говорить чи не розуміє, коли до неї звертаються. Такий нерівномірний розвиток має місце. Тоді корисно продовжувати освоювати ігри з попередніх розділів і додавати нові.

Задоволення від гри – задоволення від розвитку

Малюкові подобається переміщуватися у просторі. Йому імпонує процес, хоча він втомлюється, падає, іноді навіть може вдаритися. Тому потрібні ігри, в яких повзання, ходьба чи важливі елементи цих дій малюк відтворюватиме в полегшеній і безпечній формі.

Такі ігри важливі для дітей, які не можуть пересуватися самотужки. Йдеться про те, що вони поки не можуть цього робити жодним чином. Якщо ваш малюк починає хоч якось долати простір (перекочуючись з боку на бік, підстрибуючи на колінах, повзаючи назад або боком), всіляко заохочуйте його до руху, яким би дивним не здавався спосіб його пересування. Бажання освоїти нові простори може стати стимулом розвиватися.

- Коли малюк лежить на животі, покладіть йому під живіт рушник або складену ковдру. Підніміть його, щоб він був у позі, з якої може повзти, покачайте його вперед-назад. Тримайте дитину так, щоб їй було легко повзти, час від часу піднімайте її і пересувайте вперед.

- Якщо у вас є скейт-дошка, покладіть на неї малюка на животі. Сядьте на підлогу на відстані двох-трьох кроків перед дитиною і покличете її до себе. Перебираючи руками, вона зможе підкотитися до вас.

- Головна здатність, яку дитина повинна розвинути, навчаючись ходити, – це утримувати рівновагу. Ви можете їй в цьому допомогти. Посадіть малюка собі на коліна, розведіть його ручки в сторони і тримайте їх. По черзі піднімайте то одне, то інше коліно, так, аби дитина нахилилася праворуч-ліворуч. Допмагайте дитині зберігати рівновагу, тримаючи її за руки. Можете увімкнути музику чи співати. Піднімайте і опускайте коліна в такт мелодії.

- Коли малюк стоїть обличчям до вас, візьміть його за руки. Починайте злегка нахилити його праворуч-ліворуч, переміщаючи центр ваги дитини з однієї ноги на іншу. Співайте пісеньку так, щоб дитина погойдувалася в ритм. Тримайте руки дитини на рівні плечей або навіть нижче.

Поступово зменшуйте підтримку, щоб малюк продовжував гойдатися під пісеньку самостійно. Нехай він тримається тільки за ваші вказівні пальці своїми ручками. Зробіть так, щоб його ручки опустилися і розташовувалися вертикально з боків. Ви також хитайтеся в ритмі пісеньки. Це стимулюватиме малюка – він спробує наслідувати вам.

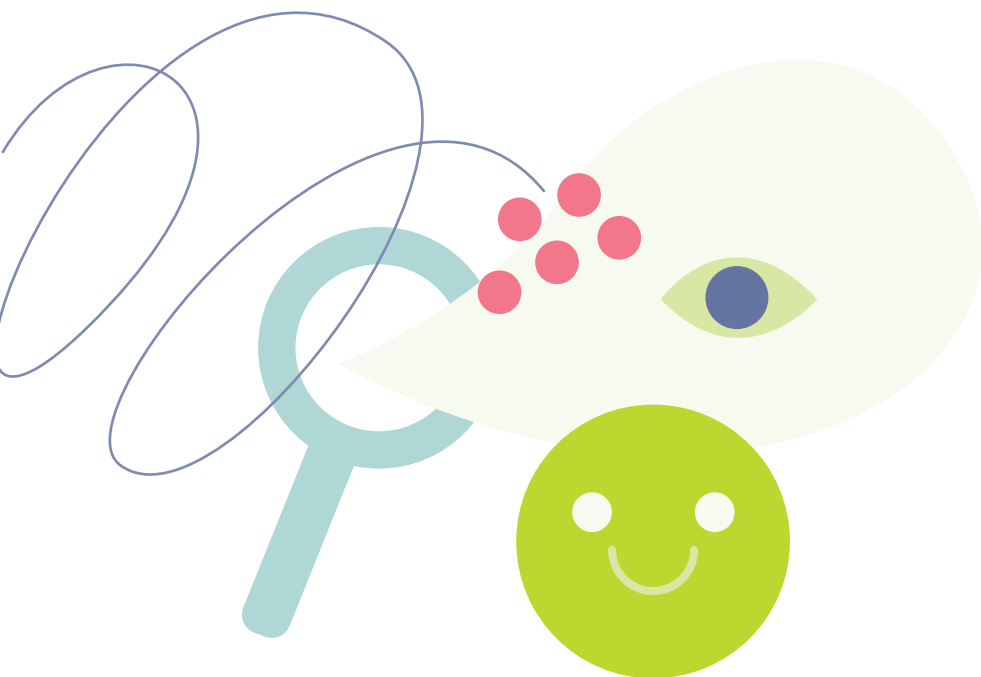
- Поставте малюка ногами на ваші ступні, спиною до вас. Тримайте його за плечі. Скажіть: «Давай підемо», і пройдіть коротку відстань. Подивіться, як він реагує на цю гру. Якщо вона йому сподобається, повторюйте її в різні дні.
-

Нехай замість вас це також роблять інші члени сім'ї, включаючи старших дітей. Така гра сприяє не тільки розвитку моторики, а й зміцненню контакту між дитиною і дорослими. Якщо малюкові не подобається гра, відкладіть її і за якийсь час спробуйте знову.

- Навчіть дитину «співати» під музику. Вмикайте музику, співайте, використовуючи склади («мамам» або «татата»), які дитина легко вимовляє. Пропонуйте малюку приєднатися до вас. Повторюйте таку гру багато разів, поки дитина не почне самостійно співати під музику (якщо їй це сподобається, звичайно).
 - Продовжуйте грати з дитиною в «Ку-ку, де я?». Спочатку закривайте руками малюка його очі та дивуйтеся: «Де ж Михасик, куди він пішов?». Забираючи руки, тіштеся: «Михасик тут! Ось він!». Потім привчіть дитину закривати очі руками і чекати ваших вигуків: «Куди Михасик подівся?». Висловлюйте захоплення, коли дитина забере ручки від обличчя.
-

Можете також навчити її закривати собі обличчя серветкою або пелюшкою, а потім зривати її. Якщо ви радієте, коли дитина зриватиме серветку чи забиратиме ручки від очей, це сприятиме емоційному розвитку дитини. Якщо малюк не може керувати своїми руками, грайте втрьох: нехай хтось із рідних чи друзів стане «асистентом» малюка. «Асистент» сидить за дитиною і робить її руками те, що потрібно в грі. Коли малюк справляється сам, асистент не заважає.

- У цьому віці дитина починає розуміти, як залучити або підтримувати увагу дорослого – і повторює дії, які викликають сміх. Ви можете підтримувати і розвивати таку поведінку в різних іграх. Наприклад, пограйте з дитиною в гру «Йде коза рогата на молочко багата». Спочатку зображайте козу, а потім це має зробити малюк. Зробіть вигляд, що злякалися, коли дитина протягне «ріжки» в ваш бік, а потім почніть сміятися. В цю гру також можна грати з асистентом.
-



Як розвивати у дитини дослідницький інтерес до іграшок

Спочатку малюк однаково поводить з усіма іграшками: мацає їх, розглядає, трясє, б'є по столу або по підлозі, тягне до рота. Досліджуючи, дитина дізнається про деякі властивості іграшок і про те, як з ними треба поводитися. Наприклад, малюк виявляє: брязкальце видає звук, коли його трясти. І відповідно з ним поводить.

Однак з більшістю іграшок відбуваються поки незрозумілі для дитини дії, які повинен показати дорослий. Такі знання важливі для інтелектуального розвитку дитини. Так, будуються нові знання.

Іноді корисно не тільки **показати** дитині, що і як робити з іграшкою, а й спробувати пограти ручками малюка, дати йому відчути рух своїх ручок в грі з новою річчю. Така допомога особливо важлива для дитини з проблемами тонуру рук. Адже, навіть цікавлячись іграшкою, їй може бути важко освоїти правильні рухи, щоб гратися з нею.

- Показуйте дитині різні ігри з м'ячем. Використовуйте для цього не один, а два-три м'ячики. Дуже добре, якщо дитина любитиме ігри з м'ячем. Показуючи їй м'яч і ховаючи його в різних місцях, ви розвиватимете в дитини навички пошуку. Якщо котитимете м'яч в якомусь напрямку, будете задавати дитині маршрут, по якому вона має навчитися пересуватися.
- Навчіть дитину дзвонити у дзвіночок. Придумайте гру, в якій ви робите щось приємне для неї, наприклад, починаєте лоскотати, якщо вона подзвонить у дзвоник. Таким чином, можете використовувати дзвоник як символ початку чогось, розвиваючи нові навички в дитини.

- Обов'язково подаруйте малюку іграшкову автівку і покажіть, як катати її вперед і назад. Супроводжуйте катання звуками, типу «дрр» або «бі-бі», які він зможе використовувати, позначаючи машинку. Якщо він не почне відразу повторювати за вами, покладіть його руки на машинку і покатайте її. Катайте машину по черзі або використовуйте в грі дві машинки: одну катаєте ви, іншу – дитина.

- Після того, як ви навчите малюка катати іграшкове авто руками, прив'яжіть до авто мотузку і покажіть, як можна катати за мотузку. Опісля запропонуйте йому взяти цю мотузку.

- Коли малюк навчиться катати машину (руками і за мотузку), запропонуйте йому машину іншого кольору, розміру і форми. Подивіться, чи він гратиметься з нею. Якщо він цього не зробить, поясніть, що це – теж авто, «дрр» або «бі-бі», і що її теж катають. Але не показуйте одразу, як катати, а перевірте, чи зрозуміє малюк ваші слова.

Якщо не зрозуміє, прив'яжіть до нової машинки мотузку і дайте йому в руки. Якщо і це не допоможе, покажіть, як ви катаєте нову машину. Після того, як він теж почне її катати, перевірте за допомогою кількох іграшок, з яким набором предметів дитина пов'язує катання: катає тільки ті, у яких колеса? Або ті, у яких квадратна форма? Спробуйте зрозуміти, як думає ваша дитина

- Машинка цікава ще й тому, що в ній можна возити різні предмети. Покажіть, як це робити. Якщо серед іграшок є вантажівка, дайте дитині невеликі предмети, які вона не може проковтнути, і покажіть, як їх складати в машину і везти в якесь місце. А там – висипати.

Як допомогти дитині опанувати нові активності і програми дій

Навчати малюка новій грі можна, показуючи, що і як потрібно робити, але, якщо дитині щось не вдається, слід взяти її руки у свої і допомогти. Добре, якщо дорослий ще й розповідає, що робить. В результаті дитина:

удосконалює здатність наслідувати поведінку іншої людини;
засвоює набір дій, з яких може будувати складніші дії;
дізнається, яким предметам відповідають які дії, а це – початок формування понять;
дізнається нові назви дій і предметів.

- Дайте малюкові попрактикуватися, одягаючи собі на шию намисто з великих легких намистин. Покажіть йому, як одягати намисто вам або ляльці. Будьте обачні – щоби дитина не порвала нитку і намистини не потрапили їй в рот.
-
- Тримайте вертикально руку, і нехай дитина одягає вам браслет. Зробіть це грою і по черзі одягайте браслет на руку один одному.
 - Настав час купити пірамідку і показати, як одягати кільця на стрижень.
 - Давайте малюкові такі іграшки, з якими можна грати в різноманітні ігри. Наприклад, банки з пластмаси, в які можна класти кубики, порожні катушки, дерев'яні намистини, пластмасові кришки тощо. Опісля закрийте банку кришкою і потрясіть. Дайте дитині послухати, потім висипте предмети з банки і запропонуйте зібрати їх.

- Коли дитина купається, дайте їй іграшки, що плавають, наприклад, пластмасову чашку й іграшки, що тонуть, наприклад, металеву ложку. Просіть дитину, щоби вона дістала ту чи іншу іграшку.
 - Покажіть малюкові, як кидати предмет у порожнє відро. Краще, щоби це було металеве відро. Наприклад, можна кидати металеву ложку, дерев'яний кубик, катушку від ниток, пластмасову кришечку, тощо.
-

Зверніть увагу малюка на звук при ударі предмета об дно відра. Допоможіть потрясти відро, щоб знову почути звук. Ця гра особливо підходить для дітей, які люблять кидати предмети на підлогу. Граючи в таку гру, діти отримують можливість кидати все «на законних підставах» і поступово перестають розкидати речі.

- Сядьте поруч з дитиною на підлозі і, показуючи іграшку, яка їй подобається, сховайте її за своєю ногою з іншого боку. Нехай спробує перебратися через ваші ноги, щоб дістати іграшку. Так, навчіть дитину долати перешкоди, наприклад, диванну подушку.
 - Використовуючи схожий підхід, навчіть малюка діставати іграшку, обходячи ящик з іграшками, заходячи за кут шафи або виходячи за двері. Показуйте йому, куди кладете іграшку і звертайте на неї його увагу.
 - На очах у дитини сховайте цікаву іграшку, закриваючи її річчю, яку дитина може зняти (пелюшкою, ковдрою, ящиком, папером). Використовуйте цікаву іграшку і нецікавий предмет, аби її закрити. Це – щоби малюк не відволікався, роздивляючись або досліджуючи.
-

Наприклад, візьміть яскраву іграшку і закрийте її спочатку невеликою мискою. Потім закрийте ящиком або коробкою від взуття. Далі – накрийте все рушником. Якщо дитина втратить інтерес, скажіть їй: «Давай шукати разом» і допоможіть зняти ці предмети. Вдайте захват і здивування, коли знайдете іграшку.

- Візьміть в кулак маленьку іграшку, сховайте руку за екран (миску, ящик, пелюшку, папір) і залиште іграшку там. Потім покажіть дитині порожню долоню і запитайте: «Де ж іграшка?». Допоможіть малюку знайти її й дістати.
- Дитина вчиться різними способами діставати потрібний предмет. Ось простий приклад, коли треба зробити дещо попередньо, перш ніж взяти в руку потрібний предмет. Перед дитиною на столі стоїть тарілка, на якій лежить шматочок апельсина, але тарілку відсунули так, що можна дотягнутися до її краю, а не до апельсина. Дитині треба посунути тарілку до себе. Чи вона це зробить? Якщо ні, станьте поруч з малюком і покажіть, як це зробити. Потім знову відсуньте тарілку і подивіться, чи дитина засвоїла ваш урок.
- Прив'яжіть мотузки до різних іграшок (машини, візка, паровоза тощо) і залиште їх на підлозі. Нехай дитина тягне іграшки за собою, коли повзає або ходить кімнатою.

*Починайте вчити малюка складати іграшки в ящик. Кожний раз перед тим, як він лягає спати, кажіть: «Допоможи мені зібрати іграшки». Показуйте пальцем на іграшку й говоріть: «Візьми і поклади в ящик» і показуйте на ящик. Але не наполягайте, якщо малюк не хоче – для нього це поки не обов'язкове прибирання, а тільки гра!

Як сприяти соціальному розвитку дитини

До цього часу малюк вже дуже самостійний: він сам повзає і навіть ходить, грається різними предметами, їсть, допомагає себе одягати і роздягати. Розвиток дитини та її безпека вимагають, щоби вона засвоїла певні правила поведінки.

Перш за все, навчилася швидко і безперечно підкорятися строгим заборонам, що виражають словами «ні» і «не можна». Водночас, дуже важливо, щоби заборони, що лунають від матері, не викликали у дитини негативних емоцій до неї, не зменшували любові до мами.

Привчаючи дитину розуміти заборону, треба обійтися без покарань і погроз. Дитина має відчувати, що мама говорить «не можна», оберігаючи її від небезпек.

Важливо, навчаючи дитину виразу «не можна», знати, чи розуміє малюк мову. Якщо йому це дається важко, треба разом зі словами активніше використовувати жести, хитання головою, вираз обличчя.

- Твердо й рішуче говоріть «не можна» і несхвально качайте головою, коли дитина робить щось недозволене або може опинитися в небезпеці. Качайте головою і висловлюйте своє несхвалення мімікою і жестами. Якщо малюк не слухається, зупиніть його або заберіть з небезпечної обстановки.

Не варто вживати «не можна» занадто часто. Говоріть це тільки коли необхідно, по можливості уникайте небезпечних ситуацій, прибираючи крихки або небезпечні речі подалі від дитини. Будьте наполегливі, якщо ви вже сказали «не можна»! Якщо дитина послушалась або ви її зупинили, переведіть її увагу на якесь інше цікаве заняття.

- Якщо дитина псує іграшку (наприклад, б'є машинкою об підлогу), скажіть спочатку: «Не треба, припини», а потім візьміть іграшку і покажіть, як треба з нею поводитися (наприклад, почніть катати машинку). Зробіть цю гру цікавою й приємною для малюка!
-
- Говоріть «не можна», коли дитина неправильно поводить себе з їжею (кидає на підлогу, розливає молоко, стукає посудом). Однак треба визначити, з чим пов'язана така поведінка за столом: якщо це каприз, тоді «не можна», а якщо неакуратність, тоді заохочуйте бажання їсти, притримуйте і направляйте ручки.

В цьому віці малюк усвідомлює, які речі (іграшки) належать йому, і він може ними розпоряджатися, а які – іншим людям, і він повинен просити дозволу погратися або не повинен чіпати їх.

- Візьміть кілька ваших речей і речей дитини. Наприклад, одягніть шапку дитини й скажіть: «**Мама одягла Петрикову шапку**» і почніть сміятися. Розсмішіть дитину. Потім покладіть вашу шапку біля себе, а шапку малюка – біля нього.
-

Візьміть новий предмет, наприклад, ваші рукавички, простягніть їх дитині і запитайте: «Це мамині? Поклади до мамі». Допоможіть їй покласти їх поруч з вами. Потім виконайте аналогічну процедуру з її черевичками. Грайте в таку гру багато разів, включаючи інших членів сім'ї з їхніми речами.

- Ходячи з дитиною квартирою, показуйте їй різні речі і говоріть: «Це – татові туфлі», «Це – мамині парфуми» тощо.
-
- У цьому віці дитина простягає іграшку дорослому, щоби показати, але ще не має наміру нею ділитися. Показуючи, вона

робить перший крок, аби ділитися чимось з іншими. Покажіть, що вам подобається це, простягаючи іграшку. Просіть малюка: «Покажи мені ляльку», «Покажи татові книгу» тощо.

Нехай він тримає іграшку у своїх руках, коли ви говорите про неї, наприклад, показуєте, де у ляльки носик, очі, ручки, нехай тримає книжку у своїх руках, коли ви показуєте йому картинки. Таким чином, він засвоїть, що можна ділитися речами, не втрачаючи їх.

- Поділіться пиріжком з дитиною: дайте їй відкусити, потім – відкусіть самі. Після цього віддайте їй пиріжок і скажіть: «Дай мамі відкусити» і відкрийте рота. Якщо треба, посуньте ручку дитини своєю рукою, але постарайтеся зробити так, щоби дитина годувала вас.
 - Використовуйте іграшкові ляльку чи тварин, що одягають на руку (як в ляльковому театрі). Вона не обов'язково повинна зображати людину: може бути і собачкою, і кішкою, і лисичкою. Добре, якщо іграшка зможе відкривати рот і міняти вираз обличчя.
-

Розіграйте сценки: лялька чогось дуже хоче і дитина може їй допомогти. Наприклад, лялька голодна, а ви дасте малюку ложку, щоб він її погодував. Після їжі лялька буде радіти й дякувати «годувальнику». Коментуйте поведінку ляльки, говоріть, що вона хороша. Дайте дитині можливість побачити, як треба допомагати.

Як вчити дитину розуміти мову й говорити

Зазвичай в цей час малюк розуміє дуже багато з того, що ви йому говорите. Але його розуміння базується не тільки на словах, які ви вимовляєте. Воно залежить від ситуації (що він бачить навколо себе, чим зайнятий), від ваших жестів, виразу обличчя, голосу.

Іноді батьки помічають, що дитина не хоче слухатися, не звертає уваги на їхні слова. Звичайно, таку поведінку може спричинити будь-що. Але важливо не пропустити ситуацію, яку фахівці називають «порушення мовного розвитку». Йдеться про нерозуміння слів, погане сприйняття окремих звуків й інші особливості, які заважають дитині правильно говорити і розуміти мову. Такому малюку може знадобитися допомога.

- Дитина вже може повторювати склади або прості слова, які чує. Щоправда, це стосується тільки коротких слів, приголосні та голосні яких дитина вже вміє вимовляти. Навчаючи малюка говорити, створюйте ігрові ситуації, коли повторення слова призводитиме до бажаного ефекту.
- Коли дитину після купання, називайте її частини тіла. «Ось ніжка, витягни ніжку», «Де ручка? Ось ручка», «А ось животики», «А це – спинка». Погладжуйте, лоскочучи, цілуйте. Одягаючи малюка, просіть допомогти: «Витягни ніжку», «Простягни ручку» і т.д.
- Тримавши малюка на руках, запитайте: «А де в Петрика носик?». Візьміть його пальчик, помацайте його ніс і скажіть: «Ось носик». Потім запитайте: «А де у мамини носик?» і торкніться його пальцем до свого носа, кажучи: «Ось мамин носик».

Робіть те саме з ротом, очима, чолом. Повторюйте це багато разів – доки дитина не почне самостійно показувати пальцем на свої і ваші частини тіла. Коли вона навчиться грати в цю гру, пограйте в неї перед дзеркалом.

-
- Граючи з малюком, просіть його виконати прості, але вже відомі йому дії, як-от: візьми, поклади, дай, покажи, кинь, йди сюди, покатай, одягни. Якщо він не реагує на прохання, супроводжуйте слова жестами. Якщо і це не допомагає, покажіть дитині, що ви хочете щоби вона виконувала, або допоможіть зробити те, чого вимагаєте.
-
- Говоріть слова «дай», «покажи», «візьми» про різні предмети домашнього вжитку й про іграшки. Під час їжі покладіть перед дитиною кілька різних шматочків їжі, наприклад, печиво, булку, хліб, яблуко. Кажіть: «Візьми хліб». Якщо дитина візьме не те, що ви попросили, виправте її.
-

Потім розкладіть перед малюком кілька іграшок і по черзі просіть у нього різні предмети. Щоби йому було цікаво, складіть сценарій гри, використовуючи ті предмети, які отримали від дитини. Наприклад, спочатку попросіть машинку, потім – ляльку, яку кататимете в іграшковому авто.

-
- Якщо малюк ще не виконує дії типу «дай» та «візьми», спробуйте іншим способом з'ясувати, чи розуміє він назви предметів і іграшок. Запитуйте його, де предмет, і стежте, куди він спрямує погляд. Якщо подивиться на той предмет, який ви назвали, похваліть його.
-
- Розглядайте з малюком книжки із зображеннями іграшок, тварин, побутових предметів. Просіть його показувати пальцем на той чи інший об'єкт. Хваліть, якщо він це зробить. Покажуйте своїм пальцем на предмети або істоти, які називаєте.

Вказуючи на собаку або кішку, кажіть, як вони «говорять». Наприклад, «Це – киця, вона говорить «мяу».

- Якщо в кімнаті є ще хтось із членів сім'ї, попросіть дитину вказати на нього: «Де тато? Покажи тата» або «Іди до тата». Нехай той, до кого дитина пішла, радісно її зустрине.
-

- Навчіть малюка хитати головою, висловлюючи «Ні», «Не хочу», «Не треба». Попросіть когось із членів родини запропонувати йому і вам ту їжу, яку дитина не захоче їсти. Говоріть: «Ні, ні, не хочу» і качайте головою.
-

- Використовуйте той самий підхід, навчаючи дитину кивати головою «Так». Нехай хтось запитає вас і дитину: «Хочеш піріжок?» (або щось інше, що малюк любить). Кивайте головою і говоріть: «Так, так, звичайно».
-

- Вигадайте ситуації, за яких дитина почне розуміти те, що говорить чи повторює, пов'язуючи його з певним об'єктом або подією. Наприклад, скажіть дитині: «Давай кликати тата». Нехай батько повернеться на ваш заклик, усміхнеться і знову відвернеться. У відповідь на слово «тато» що сказала дитина, попросіть батька реагувати значно активніше. Наприклад, підійти до дитини, поговорити з нею. Те ж можна зробити і з іншими родичами.
-

Що може малюк від 10 до 12 місяців

Десять місяців

дивиться в напрямку, куди показує дорослий;

обіймає батька або іншого родича і показує, що любить його;

розуміє, коли з ним прощаються;

чітко вимовляє одне слово (найчастіше «мама»);

знімає тканину, якою на його очах закрили іграшку;

заглядає за ріг, коли що-небудь загубилося;

піднімає чашку двома руками;

бере ложку за ручку.

Одинадцять місяців

вказує на предмет, який хоче отримати;

повторює дії за мамою;

розуміє назви знайомих предметів;

намагається повторювати слова.

грає м'ячиком з дорослими;

цікавиться фотографіями;

намагається взяти їжу ложкою;

їсть звичайну тверду їжу.

**Дванадцять
місяців**

може віддати іграшку, коли її попросять;

махає ручкою «до побачення»;

плескає в долоні, коли попросять;

«говорить» на своїй мові – вимовляє безглузді склади;

пам'ятає, де в будинку зберігаються деякі речі;

кладає різні предмети в коробки та ящики;

намагається розчісуватись, імітує процес;

засовує ноги в штани.



ВІД РОКУ ДО ДВОХ

Однорічний малюк – це дуже активна, самостійна і цікава дитина. Він намагається дотягнутися, дійти, дістатися до всього, що можна і що не можна. Саме тому дуже важливо знайти баланс між тим, щоб дитина отримувала достатньо досвіду для розвитку та між «дивись, чіпай, роби» і «не можна». Ігри допоможуть дитині не тільки отримувати задоволення від домашніх справ, навчання і спілкування, а й допоможуть мамі навчити малюка розуміти заборони і підкорятися правилам.

Коли малюк досягає вмінь і навичок однорічного, настає непростий час для мам і тат. І про цю складність вони, можливо, навіть не здогадуються. Справа в тому, що за рік або більше (якщо малюк розвивався повільніше) батьки навчилися майже без слів розуміти свого малюка. Турботливі батьки знають про свою дитину все: що вона любить, як їсть, коли хоче на горщик, коли їй спекотно, а коли – холодно.

Але тепер, коли малюк стає більш умілим і відчуває себе більш самостійним, батькам треба навчитися трохи «не розуміти» і «забувати» про свої знання про сина чи дочку. Усе – щоб дати простір малюкові голосом, рухами, мімікою, поглядом (головне – самому!) висловлювати свої бажання і потреби.

Якщо дати дитині трохи часу, щоб вона щось попросила, вимагала, повідомляла про щось, то це допоможе розвинути її самостійність і самообслуговування в подальшому. Батькам буває непросто дозволити малюкові бути самостійним, особливо, якщо його безпорадність через хворобу або особливості розвитку стала звичною. Однак треба пам'ятати: коли рівень розвитку малюка сягає року, самостійність стає для нього ключем до подальшого розвитку, якщо мама і тато дозволять і допоможуть.

Як отримувати задоволення від домашніх справ

Питання про виконання звичайних домашніх справ стає дуже важливим для батьків однорічної дитини. Звичайно, можна і годувати, і вдягати, і вмивати малюка, як в минулому році – швидко, своїми руками. Але, по-перше, дитина, імовірно, почне вередувати, а по-друге – таке обмеження самостійності не сприяє розвитку малюка. Тому треба зробити виконання домашніх рутин цікавою і зрозумілою для малюка справою.

- Створіть ритуал вкладання спати. Виберіть м'яку іграшку, яку кластимете разом з дитиною. Побажайте «на добраніч» іграшці та малюкові, вкрийте їх і йдіть з дитячої. Можна перед тим читати книжку чи пити чай. Важливо, щоби ритуал був постійним і очікуваним – тоді дитина не буде вередувати і плакати, коли дорослі йдуть від ліжечка.

Крім вибудованого ритуалу, важливо дотримуватися часу, коли дитина лягає спати. Для малюка одна година – дуже великий термін. І якщо дорослі «спізняються» з укладанням або намагаються зробити це раніше, дитина не розуміє, що відбувається, і може гірше спати, стати неспокійною й примхливою.

- Якщо дитині треба від чогось відірватися і піти (з ванни, від гри, від вас, на ніч), грайте в «бувай-бувай». Мовляв, «Бувай, телевізор!», «Бувай-бувай, рушник!», «Бувай-бувай, тарілочка!», «Бувай, машинка!», «Бувай-бувай, тато!». Нехай дитина прощається з усіма, а потім, зустрічаючись знову, з усіма вітається.
- Якщо малюк їсть самостійно, заохочуйте це, незалежно від того, він їсть руками чи ложкою. Головне, щоби він отримував задоволення від їжі.

- Годуйте дитину за родинним столом. Якщо сім'я не може зібратися за сніданком або обідом, запросіть пообідати з малюком улюбленого ведмедика. Нехай малюк “погодує” вас, ведмедика, і поїсть сам.

- Pozнайомте малюка з речами у ванні: “Привіт, мене звуть Мильце, я помию твої ручки», “Привіт, мене звуть рушник. Я витру твоє личко”. Так, малюкові буде легше полюбити неприємні процедури.

- Якщо ви бачите, що малюк почав щось одягати (черевики або шапку), радісно приєднайтеся до нього. Неважливо, потрібно це чи ні – ставтеся до заняття як до гри. Одягніть також ведмедика і маму. Тренування допоможе дитині краще впоратися з цією непростю справою. А радіючи, що грає з мамою, малюк може не тікати від мами, яка намагається його «швиденько» одягнути. Хоче це – нормальне явище для цього віку.

- Якщо ви вирішили, що малюка треба привчати до горщика, нехай це буде веселою грою з лялькою або іграшковим ведмедиком. Наприклад, мама садить на горщик “друзів” малюка і радіє, витираючи їм попки. Тепер нехай це зробить дитина. Скоро малюк захоче, щоб мама пораділа його успіхам.

- Коли малюк сидить на горщику, не квапте його, нехай роздивляється книжки або мастить голі коліна кремом. Головне для однорічного малюка – відчувати себе комфортно на горщику. Радійте, коли горщик вдалося використати за призначенням.

Як допомогти дитині гратися іграшками

Не можна забувати, що дітям з порушеннями розвитку треба значно більше часу, ніж іншим – аби добре вивчити людей і предмети, які їх оточують. Складно навчити дитину гратися іграшками і з людьми, поки вона добре не впізнає ті предмети або тих людей, про яких йдеться.

Для розвитку навичок гри головне – нові враження, а не кількість іграшок. Важливо, щоби малюк добре розумів своє оточення, повсякденні ситуації і те, що може робити разом з мамою і татом, аби враження були максимально осмисленими.

- Треба грати з м'ячем (великий, маленький, для настільного тенісу). Це розвиває велику й дрібну моторику та соціальну взаємодію. Ігри: катаємо по черзі; я кидаю – ти приносиш; штовхаємо ногами; тримаємо рівновагу, сидячи на м'ячі; гойдаємось на животі і на спині на великому м'ячі; кидаємо великий м'яч об стіну, а коли відскакує – намагаємось зловити двома руками (з допомогою мами).
- Дайте дитині порожні коробки з-під соку, стаканчики, кубики. Покажіть, як будувати “вежі”. Одні вежі будуть більш стійкими, інші – менш. Те саме виконайте з кубиками, закритими стаканчиками з-під сметани, книгами. Не турбуйтеся, якщо спочатку дитині більше подобатиметься руйнувати їх, а не будувати.
- Будуйте “поїзди” так само, як вже. Один за одним можна поставити в ряд не тільки кубики, але і машинки, і лялечок, і мамині чи татові туфлі, і журнали, і гральні карти. Дитина буде поїзди або дороги, а мама може підказати, як використовувати дорогу з журналів або куди поїде поїзд із взуття.

- У цьому віці гра в машинки стає більш шумною і різноманітною. Машинки можуть ховатися, ганятися одна за одною, їздити по батькові, мамі, самому малюкові, меблях. Коли машинки ховаються, радіємо, як у звичайних хованках, коли ганяються, то голосно гарчать моторами: «Др-др-ррр!» або «Дж-ж-ж!», а також стикаються і падають зі звуком «Ба-бах!». Коли машинки їздять по меблях і частинах тіла, говоримо малюкові, як це називається: «Ура! Ми заїхали на стіл!», «А тепер – по холодильнику», «Це – татова спина».
-

- Мама має починати грати з лялькою або м'якою іграшкою, бо малюк поки не може почати гру сам. Мама бере ляльку, показує, як вона її жаліє, вкладає спати, каже її голосом: «Привіт! Давай мити руки» і потім пропонує малюкові зробити те саме, допомагає йому. Скоро малюк навчиться гратися і бути мамою своєму ведмедику. А ведмедик «втішатиме» малюка, коли мами немає поруч.
-

- Навчаючи малюка чомусь новому, пропонуючи нову їжу або одяг, програвайте обставини за допомогою улюбленої ляльки чи іграшки, вмовляючи її. Дитині легше приєднатися до когось, ніж проходити новий шлях самій.
-

- Можна купити малюкові найпростіші головоломки: так звані ящики Монтессорі або дошки. Їх також можна зробити самостійно. Наведемо кілька прикладів саморобних головоломок:

У кришці великого відерця з-під морозива, прорізаєте отвір, в який влізе кубик або тенісна кулька. Мама показує малюкові, як повернути кубик, аби він впав в банку. Нехай тренується і збирає кубики й кульки у відерце з роз'ємом.

У кришці відерця з-під морозива зробить кілька отворів, в які малюк зможе вставляти олівці, а потім витягнути їх. Радійте і хваліть, коли дитині вдасться. Ця головоломка не так проста для малюка. І, звичайно, допомагайте, направляючи його руку.

Дуже важливо не квапити дитину. Якщо їй щось не вдається або нецікаво, без жалю відкладіть цю гру і поверніться до неї за деякий час. Головне, щоби малюкові гра подобалася! До речі, можна використовувати пірамідку. Це – теж головоломка! Пора!



Як сприяти соціальному розвитку дитини

- Грайте з дитиною у «злови мене». Нічого, що малюк ще не дуже добре ходить – притримайте його, а потім відпустіть, щоб він трохи від вас відірвався. І доженіть його. І тут почнеться весела метушня!
- Будь-який різновид «хованок» дуже корисний для тренування вміння прощатися і зустрічатися знову. Але важливо, щоб було не дуже важко знайти того, хто сховався або те, що заховано. Ховайте печиво в кишеньки, тата – за крісло, кубики – в каструльки! Діти, які вміють весело грати в хованки, легше розлучаються з мамою, якщо їй потрібно кудись вийти, і сміливіше знайомляться.
- Зробіть “трубу” з картону і покажіть малюкові, як в неї можна шепотіти і кричати, видаючи найрізноманітніші звуки. Нехай спочатку він послухає ваші, притуливши вушко з іншого боку, а потім ви – його. Буде така собі «комунікативна труба».
- Спробуйте «виводити малюка в світ». Для однорічного малюка і страшно, і цікаво, і корисно іноді бувати в магазині або в кафе. Це – не завжди просто для батьків, бо малюк може з незвички не надто добре поводитися. Але можна програвати ситуації.

Наприклад, на прогулянці: **«Ведмедик (іграшка, яку ви взяли на прогулянку) зголоднів, погодуємо його в кафе»** або в великому магазині: **«Давай покатаємося на візку, я буду класти у візок речі, а ти – рулити і везти їх»**.

Можливо, малюк розглядатиме продукти, які ви купуєте. А вдома складатиме пакетик і банки на кухні. Дозвольте йому це, пояснюючи, як називаються різні речі: **«Це – булочка», «Ось ковбаса», «Де ж наша морква?»**. Однорічний малюк не зможе довго перебувати в публічних місцях, але кілька хвилин будуть корисні для розвитку його комунікативних здібностей.

-
- Якщо у вашого малюка є можливість поспілкуватися зі своїм ровесником, ніколи не відмовляйте йому в цьому. Дорослим, які спостерігають за однорічними малюками, здається, що вони зовсім не хочуть грати один з одним. Вони ходять, не звертаючи один на одного увагу, штовхають один одного, відбирають іграшки або смикають один одного за волосся. Але вони **ХОЧУТЬ** спілкуватися. Просто не вміють.

Дозвольте їм трохи пограти самим, а потім покажіть, як ще можна це робити. Наприклад, кидати один одному м'ячик, будувати вежу, стрибати, взявшись за руки, випити чашку чаю з печивом за одним столом.

-
- Дозвольте малюкові і його друзям грати з великим картонним ящиком (з-під побутової техніки). В ящик, що лежить на боці, можна покласти кілька іграшок і показати, як ховатися. У малюка буде будиночок. Коли він в нього залазить, говоріть: **«До побачення! Бувай!»**. І питайте: **«Хто-хто в будиночку живе?»**.

Голосно дивуйтеся й радійте, коли малюк з'являється з будиночка. Ця гра допоможе йому зрозуміти, що він може залишати маму, а потім до неї повертатися. Про це відчуття він згадає, коли вранці ходитиме в садочок і чекатиме на повернення додому.

Як сприяти мовному та мовленнєвому розвитку дитини

Малюку в цьому віці вже треба чути рідну мову без так званого «сюсюкання», тому що він вчиться говорити, наслідуючи. Для появи мовлення також має бути потреба в її використанні як основного засобу спілкування. І, якщо у дитини через ті чи інші причини відсутня така потреба, то мовленнєвий розвиток може затриматися або мовлення розвиватиметься з затримкою.

Існують “дзвіночки”, які сигналізують, що дитині, швидше за все, важко освоїти розмовну і письмову мову, і що їй потрібна допомога. Наприклад, дитині важко ссати груди, ковтати, вона не хоче кусати і жувати тверду їжу, в неї порушений м’язовий тонус.

- Щоб вчити малюка назвам частин тіла грайте з ним в гру типу:

*«Де ж ручка?
Де ж ручка?
Ай-яй-яй!
Пропала ручка!
Ось ручка!
Ось ручка!
Ой, знайшла,
знайшла я ручку!*

*«Де ж вушко?
Де ж вушко?
Ай-яй-яй!
Пропало вушко!
Ось вушко!
Ось вушко!
Ой, знайшла,
знайшла я вушко!...».*

*«Де ж ніжка?
Де ж ніжка?
Ай-яй-яй!
Пропала ніжка!
Ось ніжка!
Ось ніжка!
Ой, знайшла,
знайшла я ніжку!*

Далі можна співати про носик, животик, очі. Треба робити вигляд, що дуже засмутилися, коли втратили, і радієте, коли знайшли.

- Розповідайте маляті короткі віршики-потішки зі звуками, які він активно використовує. Наприклад, якщо дитина добре вимовляє «гу», розкажіть їй таку:

*«Зайченя, по полечку,
Гуляй, погуляй,
Сіренький, під сонечком,
Погулюй, гуляй.
Гу-гу-гу! Гу-гу-гу!».*

Зробіть паузу, щоби малюк повторив: «Гу-гу-гу!». Примовок та дитячих віршиків дуже багато. Можна використовувати ті, які ви чули від своїх мам і бабусь, а можна вигадати свої. Головне – створювати для малюка ситуацію, коли він буде вимовляти останні склади ритмічного віршика разом з вами.

- Крім чіткої рідної мови, використовуйте в іграх “дитячі слова” на позначення того, що відбувається. Покажіть, що машинка їде «бр-р-р», м’ячик скаче «оп, оп!», кубик впав «бух!», малюк йде «топ, топ, топ!», паровозик «ту-ту-ту!», трактор «дир-дир-дир!», пістолет стріляє «бах!», зайчик впав «ой!». Навчіть малюка озвучувати всі ігри.
- Співайте! Співайте дитячі прості пісеньки, мелодійні настільки, щоби дитина могла приєднатися до вас і говорити співуче «а-а-а!» в такт вашій пісеньці.
- Не треба щопівгодини наполягати, щоби дитини говорила «мама» чи «дай». Аби малюк більше говорив, спробуйте трохи «не розуміти» його. Наприклад, дитина говорить «бі-бі».

Мама знає, що «бі-бі» – це машинка на полиці з іграшками. Але вона «не знає», що малюк хоче пограти з машинкою або поговорити про неї.

Тоді мама каже: **«Так, бі-бі, машинка на полиці»** і дивиться на малюка. Той починає соватися і хникати. Мама: **«А, ти хочеш, щоб я дала тобі машинку бі-бі! Дай-дай?»**. Малюк, погоджуючись, каже: **«Бі-бі!»**. Ось яка довга розмова, яка б не відбулася, якби мама відразу все зрозуміла.

-
- Просіть дитину про допомогу, наприклад, щось принести з іншого кінця кімнати або з сусідньої кімнати. Звичайно, це повинен бути предмет, який малюк знає. Варто почати з іграшок, але поступово розширювати діапазон прохань.
-
- Грайте в ігри з вибором: покладіть перед дитиною дві (а потім три) речі (іграшки, одяг, їжу, предмети для малювання, посуд) і попросіть малюка дати вам одну з них, називаючи її. Таким чином, він буде вчитися і новим словам, і робити вибір.
-

Що може малюк від одного до двох років

**від 12 до
15 місяців**

ходить за ручку, штовхаючи перед собою візок, а потім – самостійно;

дереться сходами навкарачки;

кидає м'ячик;

дає або показує дорослому іграшку;

може «погано поводитися», щоб звернути увагу дорослих;

з двох предметів обирає той, який називають;

дає предмет на прохання;

повторює за дорослим знайоме слово;

знаходить предмет, захований під одним з двох шматків тканини;

будує вежу з двох кубиків;

плескає ручкою по картинці в книжці і допомагає перевертати сторінки;

знімає з невеликої коробки кришку, щоби дістати заховану там іграшку;

п'є з чашки, але часто розливає вміст;

самостійно їсть ложкою, часто втрачаючи її вміст;

стягує носок або шапку.

**від 15 до
18 місяців**

тягне за мотузку іграшку на колесах;

спускається по сходах навкарачки, ногами вниз;

нахиляється до підлоги і випрямляється без допомоги;

виконує просте прохання, виражене трьома словами;

наслідує маму в домашніх справах;

з трьох предметів обирає той, який називають;

на прохання приносить знайомий предмет з іншої кімнати;

знає 2-3 частини тіла;

вимовляє 10-20 слів;

перевертає пляшечку, щоби витрусити з неї родзинку або цукерку;

малює каракулі;

перевертає сторінки цупкої книжки;

допомагає одягати і роздягати себе;

одягає шапку.

**від 18
місяців до
2 років**

сідая на стільчик;

піднімається сходами, тримаючись рукою за перила;

б'є ногою по великому м'ячу;

починає стрибати з підтримкою;

вступає в контакт з ровесниками, використовуючи жести;

відстоює свою власність;

грає поруч з іншими дітьми;

з чотирьох предметів (іграшок, картинок, одягу) вибирає той, який називають;

може вислухати коротку казку до кінця;

знає 5-6 частин тіла;

називає своє ім'я;

будує вежу з шести кубиків;

малює вертикальні лінії, імітуючи дії дорослого;

вкладає круглу, квадратну і трикутну пластинки в отвори;

добре п'є з чашки і їсть ложкою самостійно;

знімає штанці;

ходить на горщик.

ВІД ДВОХ ДО ТРЬОХ РОКІВ

Коли дитина у своєму розвитку досягає дворічного віку, на батьків чекають дивовижні події. Ми говоримо «у своєму розвитку досягає віку», бо біологічний вік малюка може не збігатися з віком його розвитку. І це важливо враховувати, якщо дитина має затримку психомовного або психомоторного розвитку.

Отже, коли дитина у своєму розвитку досягає віку двох років, батьків чекають дивовижні події. З одного боку, поступово, коли малюк проявляє нові й нові можливості, батьки стають більш вимогливими до нього. З іншого – дитина починає відчувати себе самостійнішою і відстоює свою самостійність всілякими способами. Наприклад, може стати вибагливою, примхливою, кусатися, верещати, смикати за хвіст собаку, малювати на шпалерах.

Протягом 5 хвилин малюк може побути й шкідливим, і ласкавим, і набридливим, і чарівним. Батьки можуть радіти слухняності та розумності своєї дитини, а за хвилину обурюватися, бо вона примхлива. Упертість (і з боку дітей, і з боку батьків) – основна особливість повсякденних відносин між батьками й дворічними малюками. Такий він – третій рік життя дитини.

Для мам, тат і вихователів дуже важливо знати, що така мінливість – це закономірність в дитячому розвитку. І при терплячому і доброму відношенні дорослих капризи та шкідливість переростуть в самостійність і здатність до співпраці до 3-4-річного віку.

Як допомагати розвитку самосвідомості дитини

- Основне нове переживання дворічного маляти – поняття «моє». Дитина стає власником, прив'язується до своїх речей, вони начебто стають її частиною. Це треба враховувати, коли ви вирішуєте придбати дитині нові черевики або замінити ліжечко. Діти вередують і вважають за краще стару, але звичну річ, навіть якщо нова краща.

Допомагає адаптуватися до нових речей гра в «нові речі для ведмедика». Не варто наполягати, звертаючись до дитини. Втім, звертаючись до ведмедика можна говорити суворим голосом, наполягати, пояснювати та вимагати послуху. За сценарієм гри, ведмежа «погодиться» поміряти нові черевички і дозволить зробити те саме малюкові.

-
- Поняття «моє» дорослим здається жадібністю. Щоби малюку було легше віддавати, вчіть його мінятися. «Дай мені подивитися твій м'ячик – ось тобі моя записна книжка», «Подивись, яка у мене хустка, а мені дай подивитися твою ляльку». Тренуючись, не забувайте, що дитина не піде на обмін, якщо її іграшка ще не досліджена і бажана. Треба дати час пограти з нею, а потім запропонувати обмін.
-
- Слово «ні» стає дуже важливим. Дитина говорить «ні» з будь-якого приводу. Це – нормальний дитячий шлях самоствердження. Він називається «негативізм дворічних». Даючи вказівки дитині, придумуйте для неї вибір: «Ти будеш їсти кашку чи супчик?», «Ти підеш мити руки одна або з мамою?».
-

Якщо малюкові ще важко робити вибір, тоді, щоби не провокувати негативізм, говоріть свої прохання не питальним, а спокійним,

ствердним тоном. Наприклад, не «Ходімо зі мною в магазин?», а «Настав час йти в магазин, ми йдемо в магазин». Це дозволить дитині зрозуміти, що потрібно підкоритися не вам, а обставинам. Коли вимога надходить не від дорослих, а з життєвої необхідності, дитина може одночасно виконувати вимогу і відчувати себе незалежною.

- Дворічний малюк відчуває себе і великим, і маленьким одночасно. Він їсть ложкою, як великий, але просить, щоб його погодували, як маленького. Цей стан дитина скоро переросте. Мама може пограти з малюком в «маленького». Саме пограти.

Коли вона його годує або відносить в ліжку, говорить не «Ну ось, як маленького годую» або «Як не соромно, щоб це було в останній раз», а жартівливим, грайливим голосом каже: «Лю-лі, лю-лі, похитаю мою лялечку! Моя ляля підросте, сама ніжками піде» або «Літачок-літачок залетить синочку в ротик, мій синочок маленький, з'їж шматочок смачненький!». Малюк зрозуміє, що ви вірите в його самостійність, але даєте йому перепочинок. Тоді сприйматиме свої примхи як балування чи гру, поступово розлучаючись з ними.

- Обов'язково давайте дитині можливість спілкуватися з іншими дітьми. Іноді здається (особливо якщо у дитини є виражені проблеми розвитку), що «вона не зуміє подружитися», «вона не така, як усі, і її будуть ображати», що «батьки інших дітей не захочуть, щоб їхні діти грали з нами», «ми відчуваємо незручність, що наша дитина відрізняється від інших».

Ці переживання є. Вони – важливі. Але це – переживання дорослих. А дітям потрібно будувати взаємини зі світом, отримувати свій досвід і свої враження. Цього вимагає їхній розвиток на цьому етапі. Тому не позбавляйте свого малюка пісочниці й ігрового майданчика, постарайтеся знайти для нього компанію дітей і допоможіть увійти в контакт і подружитися.

Як розвивати нові уявлення про світ, простір і час

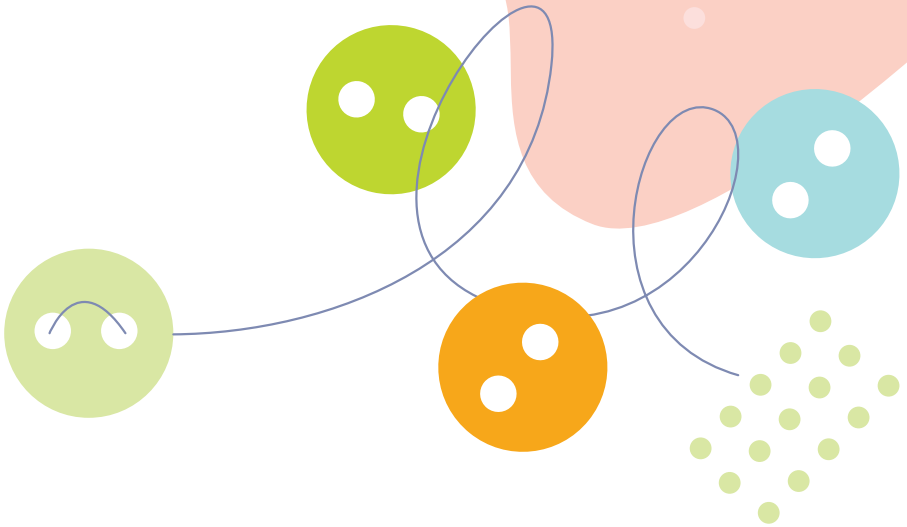
- Покладіть в мішечок кілька маленьких предметів (іграшку, ложечку, кубик, м'ячик). Запропонуйте малюкові спочатку подивитися на ці речі, помацати їх, а потім сховайте в мішечок і попросіть: «Дістань мені кубик (м'ячик чи ложечку)». Малюк повинен, не дивлячись, на дотик знайти потрібний предмет. А потім – хай він попросить вас і побачить, що вам теж непросто знайти в мішку заховану річ. Так само можна грати з кишенькою замість мішечка або з сумочкою.

- Аби малюк мав уявлення про дні тижня, зробіть картонне коло, розділене на 7 різнокольорових секторів зі стрілкою посередині і повісьте на стіну. Щодня переводьте стрілку з сектора в сектор, називаючи дні.

- Щоби пояснити малюкові, скільки днів залишилося до якоїсь події (Дня народження, Нового року, приїзду бабусі), зробіть з паперу ромашку і кожен день відривайте з малюком по пелюсточці.

- Використовуйте пісочний годинник, аби дати малюкові зрозуміти, скільки часу у нього на ту чи іншу справу. Наприклад: «Коли пісочок пересиплеться, мине 5 хвилин – і ми підемо їсти», «Ти можеш пограти ще 3 хвилини, поки сиплеться пісочок», «Поклич мене, коли мине 10 хвилин. Коли висиплеться пісок, ми підемо гуляти».

- Освоїти вміння рахувати допоможе гра «знайди стільки ж». Наприклад, на столі стоїть 2 вази – з родзинками та з печивом. Мама кладе малюкові в тарілочку три родзинки і каже: «Поклади мені стільки ж шматочків печива».



- Застібаючи та розстібаючи ґудзики, говоріть: «Один ґудзик розстібнули», «Два ґудзики розстібнули». Розставляючи тарілки для сімейної вечері, рахуйте їх. Можна рахувати кількість людей в кімнаті, скільки лап у собаки чи кішки.
- Вигадуйте ігри з парними визначеннями, штибу високий-низький, холодний-гарячий, швидкий-повільний тощо. Водіть з малюком, іншими членами родини чи гостями хоро-води, співаючи і показуючи: «Коровай ось такої ширини, ось такої довжини», показуючи жестами.

Влаштовуйте перегони іграшкових машинок, в яких одні їздять повільно, а інші – швидко. Покажіть малюкові, як можна говорити голосно, а як – тихо. Запропонуйте порівняти його і татове взуття (великий-маленький), його і татів стільчик (високий-низький). Те, як дитина освоїть вміння порівнювати, багато в чому залежить від її життєвого й ігрового досвіду.

Як зробити домашні справи радісними

Основний принцип того, як зробити повсякденні домашні справи цікавими розвивальними заняттями для малюка, – зрозуміти та розділити, що батьки повинні робити **ДЛЯ** своєї дитини, а що можна робити **РАЗОМ** з нею. Деякі діти вчаться тому, що вони завжди можуть **ПОПРОСИТИ** маму чи тата про допомогу, а деякі – що мама і тато все для них зроблять.

Допомога дитині з повсякденними справами має виходити з того, з чим малюк може впоратися сам. Дитина поступово навчається, долаючи маленькі, повсякденні перешкоди. Занадто перебільшена допомога й опіка не сприяє розвитку навичок малюка. Варто задуматися, що дитина може робити сама, а що – ні. І, виходячи з цього, вирішити, коли їй необхідна ваша **допомога**, а коли – **гордість** за її вміння.

- Якщо дитина вередує, коли їй потрібно сідати за стіл, але любить випрошувати різні ласощі, можна грати з нею в приготування «закуски». Коли малюк говорить: «Хочу їсти», мама відповідає: «Дуже добре! Ось тобі шматочок хліба. Поріж його. Ось тобі мисочка з маслом. Намасти».

Звичайно, ніж пропонується негострий, краще пластиковий, хліб і масло – м'які. Так, малюк зможе відчути себе вмілим і значущим, потренувати дрібну моторику і перекусити, якщо голодний. Або просто погратися, якщо вимога їжі була способом залучити увагу мами. Всі ці досягнення важливі. Тому кожній мамі варто вигадувати нові й нові «рецепти» закуски, яку дитина може приготувати сама.

- Привчаючи малюка мити руки та чистити зуби, не квапте його. "Спілкування" з водою – поки гра, а не гігієнічна процедура.

Якщо він так розігрався, що мамі важко вмовити вийти з ванної кімнати, можна використовувати «зовнішні обмежувачі»: пісочний годинник («Коли пісок закінчиться, треба виходити»), звук закиплого чайника («Чайник вже кличе снідати»), інших членів сім'ї («Ти вмився – тепер черга тата»). А якщо мама з малюком самі вдома, то чергу може зайняти ведмедик, якого теж потрібно вмити та витерти щічки.

- Зробити їжу насолодою можна, перетворюючи її з «прийняття їжі» в зустріч з добрими друзями. Наприклад, «Здрастуй, стільчик! Можна на тебе сісти? Дякуємо. А хто у нас сьогодні в гостях? О, це подружка-кашка і дружок-пиріжок! Кашка, кашка, ти яку собі хочеш ложечку? А тарілочку? Який у тебе сьогодні настрій, кашка?». У веселій розмові дитина може освоїти назви страв, столових приладів, майстерність вести застільні бесіди, отримувати задоволення від їжі.
- Коли приносите продукти з магазину, просіть малюка витягти їх з сумки та розкласти на столі чи розставити в холодильнику. Називайте всі речі, які малюк тримає в руках, розповідайте, що ви будете з них готувати та коли приготуєте.
- Якщо малюк щось розлив, розсипав або впустив, не поспішайте прибирати і сердитися на нього. Попросіть його принести ганчірку, віник, совок – і прибрати. Допоможіть йому, подивіться на ситуацію як на навчально-тренувальну. Так, дитина вчитиметься бути охайною й не тільки червоніти за свої помилки, але виправляти їх.

У цьому віці малюк вже такий «великий», що дорослі починають думати про дитсадок, школу, навчання й виховання як таке. І тоді чомусь починає здаватися, що всі ігри дитини – це «дитячі забави», що набагато важливіше вміння читати, рахувати й писати.

Часом у батьків буває велика спокуса швидко почати вчити цьому дитину. Особливо, якщо фізичний вік дитини – більший, ніж вік її розвитку. Але ж навколо ще дуже багато речей, які неможливо освоїти за книжками.

Наприклад, як налити молоко з пакета, як приготувати яєчню, як купити булочку в магазині, як помити тарілку після їжі, як випрати труси й шкарпетки. Допомагаючи мамі, маленька дитина тренує ті навички, які забезпечать її комфорт і самостійність в майбутньому, незалежно від того, наскільки рано та швидко вона навчиться читати й писати.

Як сприяти мовному розвитку

Дитина вже добре розуміє слова, навіть якщо сама мало говорить. Вона знає багато назв предметів, багато людей, у неї великий досвід. Тепер з малюком можна грати в ігри, про які написано безліч книг, і всі вони будуть допомагати його розвитку.

Мама може вигадувати корисні ігри, якщо вона знає головні принципи допомоги дитині, якій важко говорити: вчимо **слухати**, вчимо **володіти голосовими зв'язками**, тренуємо **артикуляцію**, розвиваємо **мислення**.

- Щоби допомогти говорити, треба навчити слухати: візьміть іграшковий барабан, дзвіночок, сопілку, брязкальце, гумову іграшку, ложки та все, що завгодно, з чого можна витягти звук. Дайте дитині розглянути ці предмети й послухати їх. А потім – попросіть малюка закрити очі й запитайте: «Що звучить?».

Голосно радійте, хваліть малюка, коли він вгадує. Згодом ускладнюйте завдання: додавайте тихіші та незрозумілі звуки: шелестіння паперу або скрип дверей. Грайте в «Послухай і вгадай» на вулиці, прислухаючись до шуму дерев, автівок, птахів, людей, тварин.

- Аби навчити малюка виконувати мовні інструкції, грайте з ним в «плуталку». Розкладіть по кімнаті іграшки й скажіть, що зараз ви будете говорити, що потрібно робити, щоби він “заплутався” і “помилився”. Наприклад, «Підійди до ляльки, віднеси ляльку до ведмедика, погладь ведмедика, йди до машинки, поклади машинку до зайця, посади зайця в машинку».

Оголошуйте інструкції весело, то прискорюючи, то сповільнюючи темп. Голосно радійте, якщо малюкові все вдалося. Перебільшено хваліться, якщо ви його «заплутали». Якщо малюк захоче, поміняйтеся ролями.

- Схожі один на одного по техніці гри «Їстівне-неїстівне», «Хто спить – хто не спить», «Хто говорить – хто не говорить», «Можна на цьому їздити чи ні». Малюкові завжди весело сприймати дорослого, який чогось не розуміє. І гри, засновані на здивуванні, дуже подобаються дітям.

Наприклад, в грі «Їстівне-неїстівне» мама каже: «А можна з'їсти булочку?», малюк: «Можна!». Мама: «А можна з'їсти ковбасу?», малюк: «Можна!». Мама (з хитрим виглядом): «А можна з'їсти стільчик?», малюк кричить: «Ні!» і радіє, що врятував маму. Такий самий принцип мають інші гри. Наприклад, в «Говорить – не говорить» запитуємо: «Як каже кішечка?», «Як говорить собачка?», «А як говорить ліжечко?» і т.д.

- Для розвитку голосових зв'язок можна грати в ігри, у яких треба говорити та слухати шепіт, крик, швидко та повільну мову. Наприклад, мама говорить грубим голосом: «Ось іде великий ведмідь. Топ-топ-топ». Опісля просить малюка також сказати грубим голосом: «Топ-топ-топ».

Далі мама каже тоненьким голосом: «А тепер пробіг зайчик: топ-топ-топ». А малюк повторює. Далі мама пошепки: «А ось кішечка йде тихо, «топ-топ-топ», а конячка – дзвінко «топ-топ-топ». Ще можна говорити «тук-тук-тук», як маленький або сильний дощ, говорити «оп-оп-оп», як стрибає маленька і велика жаба і т.д.

- Щоби зміцнювати м'язи обличчя, від яких залежить якість вимови, грайте у «беззвучну розмову». Скажіть малюкові голосно «У-у-у!». Попросіть малюка голосно повторити. А потім

скажіть: «Будемо кричати, щоби ніхто не чув» і, дивлячись один на одного, зробіть губи так, як ніби ви кричите «У-У-У!». Також тренуйте «А-А-А», «О-О-О» та всі інші голосні, сильно розтягуючи губи й широко відкриваючи рот.

- Для розвитку артикуляції можна грати в ігри-копіювання «як кошеня п'є молочко», «як виє дзиґа «у-у-у», «як надувається бульбашка», «як цокають копитця конячки». Покажіть це малюкові, а він повторить.
 - Хороший спосіб допомогти розвитку артикуляції та комунікабельності дитини – дати їй можливість якомога більше говорити з різними людьми. Не дивуйтеся, коли ваш малюк говорить зі знайомими й незнайомими людьми. І не поспішайте переводити його незрозумілу для сторонніх мову. Нехай він постарається, поговорить наче іноземець, подумає і порадіє, коли його зрозуміють.
 - Можливо, дитина вже знає, як «говорять» кішечка, собачка, овечка, корівка. Тепер цю гру можна змінити. Візьміть іграшкові фігурки тварин. Нагадайте малюкові, хто як говорить. А потім скажіть: «Ме-е». Хто так каже?”. Нехай малюк знайде серед іграшок овечку і дасть вам. Потім скажіть: «Му-у». А дитина вгадає, хто це, і дасть вам іграшку.
-

Щоби вашому партнерові по грі було цікавіше, відгадуйте по черзі. Коли дитина освоює нові та складніші звуки, додавайте їх до гри. Наприклад, дитині не так просто відрізнити «ме-е» баранчика від «бе-е» козеняти.

- Не змушуйте дитину говорити, але створюйте більше діалогів. А якщо дитина не відповідає словами, відповідайте за неї. Наприклад, «Дивись! Хто це прилетів до нас на віконце?», Малюк каже «У?», А мама додає: «Так! Це пташка прилетіла!

Тобі подобається?». Малюк відповідає: «А-а!» а мама: «Подо-
бається! І мені подобається! Ой! Куди полетіла?». І нехай ма-
люк щось відповість.

- На третьому році життя дитина починає вчитися говорити по-дорослому, а дорослі стають вчителями. Це чудово, але головне – не забувати, що мама-вчитель і тато-вчитель не ставлять оцінок! І не сварять учня за помилки – а сміються і грають з ним.
-

Головна проблема гри дворічних

2-3-річний малюк дуже багато дізнався про навколишній світ. І головне, що потрібно для його подальшого розвитку, – це тренуватися життю. Як тренуватися? Грати в доросле життя. В лікаря, сім'ю, магазин тощо.

Але життєвий досвід малюка ще не настільки багатий, щоби легко самостійно перенести його в гру. І навіть в кімнаті, наповненій іграшками, трирічна дитина може нудьгувати або почати використовувати іграшки як рік чи два тому – кидати, бити, стукати, ламати.

Нині потрібно допомогти малюкові створити світ на килимі, навчити ляльку бути донькою, вмиватися і лягати спати, навчити машинки возити пасажирів, а солдатиків – битися. Але батькам буває важко згадати залишені в дитинстві ігри. Натомість, їм може бути легше вчити з малюком букви або цифри.

Це – велика проблема в розвитку дітей у 2-3 роки (особливо це стосується дітей з порушеннями розвитку). Їм треба навчитися грати в доросле життя, але вони не можуть цього зробити без допомоги дорослих, а ті – забули, як грати.

Успіх розвитку дитини вартий зусиль дорослого. Тим більш, що, згадуючи все, мама отримає величезне задоволення від спілкування й дізнається багато нового про свого малюка. До слова, діти, які розвили мистецтво гри з іграшками у «звичайне життя», набагато легше адаптуються та інтегруються у звичайне життя.

Що може малюк від двох до трьох років

Носить, штовхає, тягне великі іграшки або подушки;
спускається і піднімається сходами;
бігає і б'є ногою по м'ячу;
стрибає на місці;
допомагає мамі в простій роботі по дому;
в грі дотримується черговості під керівництвом дорослого;
розлучається з мамою без плачу;
грає поруч з дітьми й іноді контактує з ними;
у відповідь на питання «Де?» показує на того, про кого запитують;
протягом 10 хвилин уважно слухає розповідь, перебуваючи з оповідачем наодинці;
знає 10 частин тіла;
розуміє, що таке «один» і «багато», «моє» і «твоє», прийменники та слова з часткою «не»;
говорить фрази до 5 слів, вчиться ставити питання;
збирає головоломку з двох деталей;
будує потяг, наслідуючи дорослого;
шукає механізм, через який іграшка рухається;
розглядає книжки;
ріже ножицями;
користується виделкою;
одягає шкарпетки, штанці, знімає кофточку;
розстібає «блискавку»;
проситься і під керівництвом дорослого ходить в туалет;
за допомогою дорослого мие, витирає руки та чистить зуби.